

L N B

LNB PRESES APSKATS
12-06-2020

Sagatavoja:
INFORMĀCIJAS PAKALPOJUMU UN SBA NODAĻA
UZZIŅU UN INFORMĀCIJAS CENTRS

LNB e-pakalpojumus izceļ kā etalonu

Undīne Adamaite

MARTA BEIGĀS tiešsaistē norisinājās Eiropas Bibliotēku, informācijas un dokumentācijas asociācijas biroja (EBLIDA) izpildkomitejas ārkārtas sanāksme. Tās mērķis bija apspriest bibliotēku stāvokli un pieredzi Covid-19 pandēmijas apstākļos, šobrīd īstenotos darbības modeļus un pakalpojumus, tajā skaitā inovācijas, kā arī izvērtēt starptautisku risinājumu va-

riantus, lai pakāpeniski atgrieztos ierastajā dzīvē.

Atbildot Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsekrētāra Antoniu Gutērreša *Aicinājumam uz solidaritāti* un balstoties bibliotēku sniegtajā informācijā, EBLIDA izveidoja 17 Eiropas valstu pieredzes apkopojuma ziņojumu.

LNB šajā ziņojumā izcelta kā paraugs un vienīgā Eiropas bibliotēka, kas operatīvi – teju kopš valstī izsludinātās ārkārtas situācijas sākuma – panākusi vienošanos ar Autoritātesību un komunikācijas konsultāciju aģentūru/Latvijas Autoru apvienību par Latvijas Nacionālās digitālās bibliotēkas periodisko izde-

vumu kolekcijas *Periodika.lv* un *Grāmatu portāla* brīvu pieejamību arī ārpus slēgtajām bibliotēkām. Šāda vienošanās, kurā liela nozīme ir Latvijas Republikas Kultūras ministrijas atbalstam, starptautiskajā ziņojumā nodēvēta par nepārspējamu piemēru, kam daļēji līdzinās vienīgi Zviedrijas Karaliskās bibliotēkas nodrošinātā piekļuve laikrakstu vietnei, tiesa, tās brīvas izmantošanas termiņš beidzās 31. maijā. ●

◀ ATSEVIŠĶU ATZINĪBU izpelnījusies Kultūras ministrijas rīkotā informatīvā kampaņa #Ē-kultūra, kas aicināja baudīt dažādus kultūras pasākumus tiešsaistē.

PUBLICITĀTES FOTO

Avots : Diena

Datums : 03-06-2020

SADALA NAUDU KULTŪRAI

NO kultūras nozarei piešķirtajiem 32 miljoniem eiro 10,6 miljoni paredzēti Covid-19 radīto seku mazināšanai, proti, finanšu situācijas stabilizēšanai valsts teātros un koncertorganizācijās, ministrijas pārraudzībā esošajos muzejos, Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, Latvijas Nacionālajā arhīvā un Valsts kultūrkapitāla fonda radošo personu nodarbinātības programmai. 10,4 miljoni eiro paredzēti modernizācijai kultūras nozarē, kas būs valsts pasūtījumi jaunu kultūras vērtību radīšanā. Savukārt kultūras infrastruktūrai plānots piešķirt 11 miljonus eiro.

Avots : Diena

Datums : 03-06-2020

Pārizdos Latvijā pirmo pavārgrāmatu

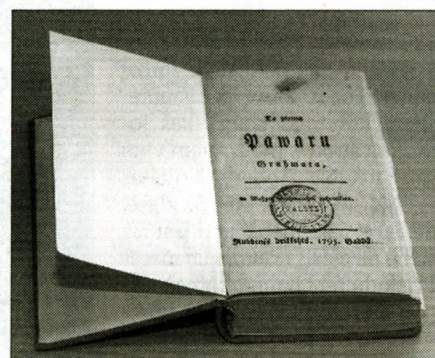
Vidzemes plānošanas reģiona organizētajā projektu konkursā «Vidzemes kultūras programma 2020» atbalstīts Kocēnu novada domes sagatavotais projekta pieteikums «Grāmatas «Tā pirmā pavāru grāmata, no vāces grāmatām pārtulkota» izdošana».

Novada domes speciāliste Elīna Upīte stāsta: «Latvijā pirmo pavārgrāmatu «Tā pirmā pavāru grāmata, no vāces grāmatām pārtulkota» no vācu valodas iztulkoja un 1795. gadā Rubenes drukātavā izdeva Rubenes luterāņu draudzes mācītājs Kristofs Harders. Tā atklāja muižniecības dzīves smalkumus, domājot par latviešu tautības muižu pavāriem un pavārēm. Pavārgrāmatas oriģināls pieejams pētniekiem vien divos eksemplāros Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļā.

Projekta īstenošanas rezultātā izdotā grāmata būs lielisks materiāls, kuru sasaitīt ar vairākiem nemateriālā kultūras mantojuma

projektiem un šodien tik plaši atpazīstamiem un iemīļotiem kultūras mantojuma ceļiem. Grāmatu plānots nodot Kocēnu novada skolām un bibliotēkām, Rubenes baznīcai, Kocēnu novada pašvaldības un Rubenes baznīcas jaunizveidotajā ekspozīcijā «Pa Hronikas pēdām», tāpat arī nesen atklātajā Tūrisma informācijas centrā Zilākalna ūdenstornī. Grāmata tiks nodota Latvijas Nacionālajai bibliotēkai un dāvināta Vidzemes plānošanas reģiona 26 novadiem, kā arī Kocēnu novadā esošajiem restorāniem.

«Vidzemes kultūras programmu» Vidzemes plānošanas reģions īsteno jau trīspadsmito gadu. Kultūras programmu reģions atbalsta Valsts kultūrkapitāla fonds un AS «Latvijas valsts meži». Tās ietvaros iespējams iegūt finansējumu kultūras projektu ieviešanai Vidzemes vēsturiskā novada teritorijā. Programmas mērķis ir veicināt līdzsvarotu visu kultūras un mākslas nozaru jaunrades attīstību un kultūras mantojuma saglabāšanu valstī.»

KRISTOFA HARDERA IZDOTĀ PIRMĀ PAVĀRU GRĀMATA. Publicitātes foto

Projekta «Grāmatas «Tā pirmā pavāru grāmata, no vāces grāmatām pārtulkota» izdošana» kopējās izmaksas ir 6770,18 eiro, no kuriem 3221,00 eiro ir Vidzemes plānošanas reģiona un Valsts Kultūrkapitāla fonda finansējums, atlikusī izmaksu daļa ir Kocēnu novada domes līdzfinansējums.

Anda Baklāne

Neērtība putna priekšā

Ekokritikas uzmanības loka jautājums

Anda Baklāne (1980) ir literatūrkritiķe, ieguvusi maģistra grādu filozofijā, pašlaik studē Latvijas Universitātes doktorantūrā un raksta disertāciju par metaforu saimēm 20. gadsimta latviešu dzejā. Latvijas Nacionālajā bibliotēkā vada mākslas lasītavu.

Pirms daudziem gadiem kādā sarunā dzejnieks Andris Žebers stāstīja, ka viņš latviešu dzejā nesot varējis ciest naktsvijoli nepārtraukto pieminēšanu. Neatceros, kā tieši viņš pamatoja šo izjūtu, bet pieņemu, ka naktsvijoles tēls varēja šķist pārāk sentimentāls un manierīgs. Konkrētas sugas zieda tēls, tikko atrasts, droši vien izklausās neparasts un spilgts, bet, bieži lietots, ātri kļūst vecmodīgs. Lasot 2019. gada jaunos dzejas krājumus, pieķēru sevi pie domas, ka putna tēls un ar to saistīti atribūti pašlaik, šķiet, kļuvuši par manu personīgo dzejas naktsvijoli. Putns, sadraudzējies ar taureni, sveicina lasītāju no pirmajām Jāņa Hvoinska dzejas lappusēm, putnu netrūkst arī Jānim Vādonam, un Andra Ogrīņa grāmatā putns pat nokļuvis nosaukumā. Tomēr šajā esejā izteiktās pārdomas noteikti nav vērstas tieši pret šiem talantīgajiem dzejniekiem, tās drīzāk aicina uz domas eksperimentu: jaunām acīm palūkoties uz pilnīgi visiem dzejas putniem.

Laī arī konkrētu sugu putnus, piemēram, lakstīgalas, stārķus, cīruļus, kajjas vai dzērves var ātri piemeklēt naktsvijoles liktenis, ja tie izmantoti kā simbolizējošas klišejas (lakstīgala – vasara, nakts, kaisle; stārķis – ģimenes pieaugums; cīruļi – rīta vēstnesis un jauna politiska virziena aizsācējs; kajjas – jūra, cerības, nepiepildāmas ilgas, eksistenciālisms; dzērves – dzīves pārejošais raksturs, pārmaiņas, šķiršanās, zaudējums), putns kā nekonkretizēts tēls turpreti ir tik universāls, ka diez vai bez tā vispār varētu iztikt. Pateicoties putniem, kā arī citiem lidoņiem, piemēram, kukaiņiem un lidmašīnām, cilvēks var nokļūt debesu un gaisa stihijā, tāpat putni mēdz nodrošināt sūtījumus starp Latviju un tālām zemēm, šo pasauli un viņsauli, empīriski tveramo un metafizisko realitāti. Putns ir arī dabiska apkārtnes daļa, tāpēc tas bieži

kļūst par psihodrāmas varoni, kad ainavas tēlojums dzejā plūstoši pāriet psihiskās un mistiskās pasaules procesu un konfliktu attēlojumā.

Putns ir saistīts arī ar vairākām fundamentālām konceptuālām metaforām un metonimijām – brīvība tiek saistīta ar lidojumu, lielo kopsakarību ieraudzīšana – ar putna perspektīvu, lūkojoties uz zemi no augšas, jauns sākums – ar putna olu, mājas un ģimene – ar ligzdu u. c. Konceptuālas metaforas nevar ātri novecot, jo veido plašus semantiskus tīklojumus un ir tik cieši ieaustas dažādos kultūras simbolos, ka no tām būtu grūti izvairīties, pat ja to vēlētos; to daudzfunkcionālais raksturs ļauj tām atrast arvien jaunus lietojumus valodā¹. Piemēram, spārni ir tēls, kas lietots nesalīdzināmi vairāk reižu nekā naktsvijole, taču joprojām var būt aktuāls, jo var iztēloties dažnedažādus spārnus un veidus, kā tie var zaudēt vai atgūt funkcionalitāti, tāpat var iztēloties dažādus spārnaiņus (neaizmirsīsim arī eņģeļus, sikspārņus, lidojošās zivis un pingvīnus), katrs no tiem paver atšķirīgu semantisko lauku. Turklāt ir daudz iespējamo variantu, kur un ar ko kopā katra no šīm būtnēm var tikt novietota (uz vadiem, pazēmē, pludmalē, būri, paradīzē, pasaules radišanas brīdī, jebkuras sugas koka zarā, uz galda, blakus mironim, cilvēka galvā, cilvēka krūtīs vai burtiski jebkurā citā vietā), – tik liels izplatības areāls noteikti nav raksturīgs naktsvijolēm.

Ziņkārības vadīti, mēs varētu palūkoties, cik bieži putns minēts 20. un 21. gadsimta latviešu dzejā² un cik populāri šie jēdzieni salīdzinoši bijuši katrā gadu desmitā. Absolūtos skaitļos varam lēst, ka 20. gadsimta 20. gados vārds «putns» katrā krājumā minēts vidēji 6,8 reizes, 30. gados – 14,6 reizes, 50. gados – 4,6 reizes, 60. gados – 4,1 reizi, 70. gados – 11,3 reizes, 80. gados – 12,4 reizes, 90. gados – 9 reizes, 21. gadsimta pirmajā desmitgadē – 5,2 reizes. Tādējādi, vismaz spriežot pēc šeit analizētās datu kopas, nav pamata uztraukties, ka tieši pēdējo gadu dzejā būtu saradies milzīgs daudzums putnu. Vidējā «putni uz krājumu» rādītāja kritums varētu būt skaidrojams arī ar to, ka 21. gadsimtā, salīdzinot ar 20. gadsimta otro pusi, dzejas grāmatas kļuvušas plānākas; rēķinot uz vārdu skaitu, putnu daudzums nemaz tik ievērojami nav krities.

Minētie skaitļi neietver atsevišķas putnu sugas. Spriežot pēc pieminējumu skaita, visu laiku populārākais putns līdz šim, iespējams, bijusi dzērve, tai seko kajjas, bet trešo vietu daļa strazdi un lakstīgalas. Īpaši mīlas dzērves bijušas 70. gadu krājumos, kur tās ir populārākais putns (126 pieminējumi uz 45 krājumiem). 80. gadu krājumos lideres ir lakstīgalas (106 pieminējumi uz 45 krājumiem; 90. gados un šajā gadsimtā lakstīgalas strauji zaudē popularitāti). Savukārt 20. un 30. gadu krājumu favorite bija bezdelīga (atbilstoši 52 un 90 pieminējumi), 50. gadu krājumos lidenājs kajjas un dzērves, bet 60. gados – dzērves un strazdi. 20. gadsimta 90. gados un šī gadsimta

Kā vajadzētu apģērbties, lai karnevālā pārstāvētu baltādainu sievieti? Vai Kenijas bērnodārzos latviešu bērnus varētu tēlot, nosmērējot seju baltu?

pirmajos desmit gados iecienīti putni ir vārna (67 un 33 pieminējumi), balodis (65 un 30 pieminējumi) un kaija (64 un 36 pieminējumi), iespējams, apliecinot, ka kopš 20. gadsimta beigām tipisks dzejnieks mīt pilsētā, kas atrodas netālu no jūras. Tieši mūsu gadsimtā dzejnieki strauji zaudējuši interesi par ērgļiem un vanāgiem, kas puslīdz stabili kotējušies visu 20. gadsimtu – tikai 3 ērgļi un 7 vanāgi uz 48 dzejas krājumiem aizvadītajā desmitgadē, turpretim 70. un 80. gados līdzīgā teksta apjomā bija atrodami vairāk nekā 30 vanāgu un vairāk nekā 50 ērgļu.

Dažādu sugu putniem piemīt atšķirīga semantiskā bagāža – raibajā pulkā sastopami dzīvības un nāves, gudrības un muļķības, graciozitātes un neveiklības simboli. Savukārt vispārīgais, nekonkrētais «putns» ir atsevišķs gadījums – mainīgais apzīmētājs, kas atkarībā no konteksta var pārņemt gan kādas konkrētas sugas putnu konotācijas, gan funkcionēt kā augstāka līmeņa filozofiska abstrakcija. Apzīmētājs «putns» var nozīmēt konkrētas lietas, piemēram, iemiesot brīvību, dzīvību, enerģiju, dzīvotgribu vai – ja tas ir ieslodzīts, savainots, urbanizēts, inversijai pakļauts putns – vēstīt par pretējo, t. i., nebrīvību, bezcerību, mehānisku, patērniecisku eksistenci. Taču īpaši interesanti, ka laikmetīgajā dzejā putns nereti darbojas kā tukšs vai aizklāts apzīmētājs, norāde, kas vērsta uz kaut ko, kas netiek manifestēts. Putns ir viesis no citas realitātes, tas nenes vārdos izsakāmu ziņu, tikai signalizē kaut ko prātam neizprotamu. Vai neko nesignalizē, vienkārši mistiski – ir.

Pie šīs metafizisko vai abstrakto būtņu kategorijas pieder arī «taurenis tāds pats putns» no Hvoinska jaunākā krājuma³. Šeit varētu atgriezties pie jautājuma, kāpēc tad man pēkšņi šķita, ka putns 2019. gada dzejā kļuvis par naktsvijoli – par spīti tam, ka man vienmēr patīcis abstraktais un mistiskais putna tēls. Subjektīvi Hvoinska taureņi un putni man šķita ļoti rokpelniski – gan kontemplatīvās attieksmes, gan taureņa un putnu vienlaicīgās klātbūtnes dēļ. Tieši Jāņa Rokpelņa abstraktie dzejoļi par putniem ir vieni no šāda veida poētiskās domāšanas hrestomāstiskiem un agrīniem paraugiem⁴. Taureņa un putna tēli kopumā spilgti asociējas ar izciliem un novatoriskiem 70. un 80. gadu dzejas paraugiem. Blakus Rokpelnim šeit varētu minēt Imanta Ziedoņa 80. gadu tauriņu revolūciju, kas daļēji vainojama pie tā, ka 80. gados tauriņus piemin vairāk nekā trīs reizes biežāk nekā iepriekš un vēlāk, un kuras rezultātā taurenis uz brīdi stājas putna vietā kā iekšējās brīvības un radoša nemiera simbols («Un taureņu mākonis ir brīvs laiks, un / taureņu svaidīšanās ir vienīgā viņu vērtība šai / taisnvirziena pasaulē: viņi liecina, ka ceļš ir / par taisnu, lai skaisti dzīvotu (..) / Un arī putns ir par nekustīgu debesīs, lai saprastu brīvību.»).

Tomēr, šķiet, nes jau pieminējumu biežums vai 20. gadsimta otrās puses putnu un taureņu mode

rada sajūtu, ka 2019. gada dzejas putns ir mazliet anahronisks. Drīzāk runa ir par šādu jautājumu: pieņemot, ka pedējās desmitgadēs vairākos aspektos ir mainījusies mūsu attieksme pret dzīvniekiem, – vai mainīsies arī veids, kā izmantojam ar dzīvniekiem saistītos simbolus?

Šis jautājums jau kādu laiku atrodas ekokritikas uzmanības lokā. Aktīvās politiskās nostājas ziņā ekokritiku bieži mēdz salīdzināt ar marksisma, feminisma un postkoloniālisma virzieniem literatūras kritikā: marksisms cinās pret materiālo nevienlīdzību, feminisms un dzimtes studijas – pret sievietes un LGBT apspiešanu, postkoloniālisms – pret citu (vēstures gaitā kolonizētu) kultūru ekspluatēšanu un stereotipizēšanu, savukārt ekokritika prāto par to, kā mazāk darīt pāri dabas radībām, kas nav cilvēki, un pārtraukt izturēties pret planētu patērnieciski. «Cīņa» šajā gadījumā notiek galvenokārt valodas un kultūras laukā: tiek identificētas tās valodas un kultūras formas, kas – apzināti vai neapzināti – turpina apspiešanas un varmācības praksi. Tādējādi ir pamats jautāt, vai mums joprojām šķiet pašsaprotami izturēties pret dabu kā mums nodēģu iedvesmas avotu, citiem vārdiem sakot, uztvert putnu kā izteiksmes līdzekli? Kā vispār vērtēt dzīvnieku metaforu un simbolu inventāru – cik lielā mērā tas ir saistāms ar reālajām dzīvnieku sugām un to uzvedību, un cik lielā mērā var eksistēt autonomi, pastāvēt kā ar empīrisku realitāti nesaistīta simbolu valoda? Priekšstats par bezdelīgas straujumu vai ērgļa asredzīgumu, lai arī stereotipisks, ir saistīts ar empīriskiem faktiem, savukārt informācija, ka stārķi nes bērnus vai ibissi ir saistīts ar ēģiptiešu rakstības dievu, ir tikai kultūras daļa.

Dzīvnieku stereotipizācijas problēma kļūst skaidrāka, ja to sastata ar cīņu pret rasismu, stereotipiem un kultūras piesavināšanos cilvēku sabiedrībās. Piemēram, 21. gadsimta sākumā skaitās nepieņemami nokrāsot seju tumšā krāsā un doties uz karnevālu, tēlojot melnādainu cilvēku, lai gan vēl pavisam nesen Latvijas bērnodārzos skaitījās normāli, ka bērni tiek nosmulēti un saģērbti saskaņā ar mazu nēģerēnu stereotipu⁶. Varētu iebilst, ka nokrāsotie cilvēki nav vēlējušies nevienu aizvainot un vispār nesaprot, kā iejušanās citas kultūras drēbēs var kādam nodarīt pāri. Tomēr aizdomīga ir pati ideja, ka kādu cilvēku grupu var reducēt uz eksotisku stereotipu, pat tad, ja tas iecerēts kā kaut kas valdzinošs un skaists.

Kā vajadzētu apģērbties, lai karnevālā pārstāvētu baltādainu sievieti? Vai Kenijas bērnodārzos latviešu bērnus varētu tēlot, nosmērējot seju baltu un saģērbjoties improvizētos 19. gadsimta ganiņu kostīmos? Līdzīgi varētu jautāt, vai laktiģālas, kaijas un dzērves dzejā netiek saģērbtas ganiņu kostīmos un dancinātas pa bērnodārza skatuvi? Vai vispārīgais simbols «putns» nerada iemidzinošu priekšstatu, ka putnu un cilvēku attiecībās viss ir skaidrs jau kopš pasaules radīšanas laikiem, kamēr realitātē miljoniem putnu cieš fer-

Cīnoties pret varmācību valodā, nevajadzētu krist otrā galējībā un kļūt par uzcītīgiem cenzoriem

mu šaurajos krātiņos, pārēdas plastmasas atkritumus un zaudē ligzdošanas vietas. Savu apkārtni, visas lietas un būtnes, kuras redz ap sevi, cilvēks spēj ievietot antropocentriskā naratīvā, stāstā par sevi – putni dzejnieku sveicina vai speciāli ignorē, un lakstīgalas dzied mīlētājiem par godu (ko tur slēpt, dzejā putniem regulāri jāspēlē arī erotiskās ainās).

Varētu teikt, ka atšķirībā no cilvēkiem ar tumšu ādas krāsu putni noteikti neapvainosies, jo dzeju taču nelasa, un šīs valodas politikas lietas mūsdienās nudien ir stipri pārspilētas. Jāpiekrīt, ka sava daļa taisnības ir uzskatā, ka, cīnoties pret varmācību valodā, nevajadzētu krist otrā galējībā un kļūt par uzcītīgiem cenzoriem, kas aktīvi nosoda ikvienu, kas «nepareizi» lieto valodu. Tomēr mūsu runāšanā par dzīvniekiem ir aspekti, kurus noteikti ir interesanti apsvērt, nenospriestot mērķi identificēt un kritizēt ekoloģiskās valodas doktrīnas pārkāpējus. Valodas «attīrīšana» no dzīvniekos balstītiem simboliem nav vēlāmais scenārijs ne tikai tāpēc, ka šie izteiksmes līdzekļi ir tik ļoti izplatīti un noderīgi, bet arī tāpēc, ka dzīvnieku izslēgšana no diskursa noteikti neveicinātu ekoloģisku problēmu risināšanu.

Virspusējā līmenī populārajā kultūrā ekoloģisku konfliktu apjēgšana pamazām ietekmējusi sadzīviskus ar dzīvniekiem saistītus stereotipus, metaforas un simbolus. Piemēram, grāmatas un filmas mēģinājušas lauzt priekšstatus par cūkām kā netīriem un nekrietniem dzīvniekiem, ir kritizēta cilvēkam potenciāli bīstamu dzīvnieku – iršu, zirnekļu, vilku, krokodilu, haizivju – dēmonizācija, savukārt delfini vairs netiek uzskatīti par absolūti labsirdīgiem tikai tāpēc, ka mums izskatās, ka tie smaida.

Ari dzejā neapšaubāmi pastāvīgi notikusi būtnu inventarizācija, lai arī bieži iekšējās estētiskas motivācijas vadīta. Lakstīgalas vairs netiek izmantotas kā muzikāls pavadījums nevis tāpēc, ka cilvēkiem radusies niansētāka izpratne par lakstīgalu dzīvi, bet tāpēc, ka tās vairs nav modē un tiek uzskatītas par sentimentālas dzejas atribūtu. Atsevišķs – reizē komisks un nopietns – jautājums varētu rasties par attieksmi pret baltiem un melniem putniem. Piemēri tālu nebūtu jāmeklē. Arī Ogrīņa 2019. gada krājuma tituldzejolis tēlo drūmu ainu: nemākulis cilvēks kosmogoniskā aktā rada melnu putnu bez spārnēm.⁷ Iespējams, putnam bez spārnēm ir ļoti grūta dzīve, taču – kas vainas melnām spalvām? Priekšstats par vārnām un kraukļiem kā ar nāvi, nešķīstību vai ļaunumu saistītiem putniem ir tikpat pamatots kā priekšstats par vecām, melnā apģērbā tērtām sievietēm kā raganām. Viedais metaforu un simbolu tīklojums šeit ir lamatas, kas saka priekšā, ka balts ir saistīts ar visu, kas labs, cildens un svēts, savukārt melnais vēsta par nelaimi un nāvi.

Konkrētu dzīvnieku un augu pazūšanu no poētiskiem tekstiem, no vienas puses, varētu interpretēt kā atbrīvošanos no sentimentāliem,

pastorāliem un provinciāliem stereotipiem; no otras puses, kā noteiktas pieredzes zaudējuma simptomu. Sugas, kas senāk bijušas cilvēka ikdienas daļa, izzūd no dzejnieka vārdu krājuma, un to vietā stājas mediju saturs (*angry birds*, eksotiski dzīvnieki), pilsētās sastopamās sugas, kā arī – vispārīgāk, dzīvnieks kā abstrakcija. Putns kļūst vienkārši par izteiksmes līdzekli ik reizi, kad tiek piesaukts nevis tiešām runājot par dzīvnieku putniem, bet par kaut ko pavisam citu.

Mūsdienu dzeja nepakļaujas skaidrām un viennozīmīgām interpretācijām, tāpēc būtu riskanti mēģināt strikti nošķirt ekoloģiski redzīgus no neredzīgus. Tomēr, lasot starp rindām, ik pa laikam šķiet, ka sajūtama atšķirība: dažkārt putns ir abstrakts, tas ir cits, tikai putna ēna, tomēr kā atsvešināts tēls tas skaudri reģistrē svešādumu un spriedzi putna un cilvēka attiecībās. Savukārt citkārt uz skatuves darbojas izteiksmes līdzeklis putns, kuram jāizspēlē cilvēku depresīvās, kultūras simboliem bagātās lugas. Abi ir skaisti, bet viens no tiem izraisa mazāku vainas sajūtu.

P. S. Atlasītajā datu kopā 20. gadsimta 20. gados naktsvijole minēta 2 reizes, 30. gados – 13 reizes, 50. gados – 1 reizi, 60. gados – 18 reizes, 70. gados – 34 reizes, 80. gados – 29 reizes, 90. gados – 11 reizes, 21. gadsimta pirmajā desmitgadē – 6 reizes. ■

¹ Par konceptuālo metaforu saistību ar oriģinalitāti skat.: A. Baklāne. *Visvairāk pirkta grāmata latviešu valodā*. Interneta žurnāls *Satori*. 11.10.2017. Tiešsaiste: <https://satori.lv/article/visvairak-pirkta-gramata-latviesu-valoda>

² Analīzei izmantota latviešu oriģināldzejas krājumu kopa, kurā iekļauti Latvijā izdoti dzejas krājumi pirmizdevumi. Nav iekļautas bērnu grāmatas. Atlasīti pieci krājumi no katra gada (izņemot 50. gadus, kurus kritērijiem atbilstoša materiāla trūkuma dēļ pārstāv 40 krājumi, un 21. gadsimta pirmo desmitgadi, kurus pārstāv 48 krājumi; 40. gadu krājumi kritērijiem atbilstošu datu trūkuma dēļ nav iekļauti, 21. gadsimta pirmās dekādes krājumi nav iekļauti, jo nav sagatavots atbilstošs korpus). Izvēloties starp krājumiem, priekšroka dota jauniem dzejniekiem un kritiķu pamanītiem dzejniekiem; ievērots autoru dzimumu līdzsvars.

³ J. Hvoinskis. *Mūza no pilsētas N. Neputns*, 2019. 7. lpp.

⁴ J. Rokpelnis. *Zvaigzne, putna ēna un citi. Liesma*, 1975.

⁵ I. Ziedonis. *Taureņu uzbrukums. Liesma*, 1988. 18. lpp.

⁶ Par kultūras piesavināšanos skat. arī P. Bankovska komentāru: P. Bankovskis. *09. Kultūras piesavināšanās*. Interneta žurnāls *Satori*. 24.08.2017. Tiešsaiste: <https://satori.lv/article/09-kulturas-piesavinanas>

⁷ A. Ogrīņš. *Tā putna diena. Jāņa Rozes Apgāds*, 2019. 5. lpp.

Mārtiņš Mintauris

Literatūra un mēs

Kas Blaumaņa darbos tik saistošs mūsdienās?

Mārtiņš Mintauris (1979) ir vēsturnieks, Dr. hist., interesējas un raksta par Latvijas 19. un 20. gadsimta vēsturi un kultūras mantojumu, grāmatas *Arhitektūras mantojuma aizsardzības vēsture Latvijā* (2016) un zinātnisko publikāciju autors.

Latviešu modernisms un vācu valodā rakstītā literatūra – tāds ir apakšvirsraksts 2019. gadā Bilefeldē, Eiropas sociālās vēstures izpētes metropolē, publicētajam rakstu krājumam par Rūdolfu Blaumaņu. Pasen dotais solījums uzrakstīt recenziju par šo izdevumu ir briedis ilgāk, nekā to pieļauj nerakstītie džentlmeņu vienošanās noteikumi, tādēļ «noilguma dēļ» izmantošu iespēju raksta tematiku nedaudz paplašināt.

Grāmata rosina pārdomas ne tikai par Rūdolfa Blaumaņa dzīves laiku. Tā skar arī mūsdienas, lai gan modernisma laikmets jau kādu laiku tiek uzskatīts par pagājušu. Mūsu priekšā nav vienkārši kārtējais literatūrzinātnes rakstu krājums, kaut arī tam piemīt visas akadēmiska izdevuma pazīmes: grāmatā ir apkopoti 12 Vācijas un Latvijas autoru darbi, kas Rūdolfa Blaumaņa tekstus analizē kultūrvēstures kontekstā, iezīmē Blaumaņa sarežģītās attiecības ar Latvijas vācbaltisko kultūras vidi 19. un 20. gadsimta mijā un reflektē par viņa lomu latviešu modernās literatūras tapšanā. Atsevišķs pētījums veltīts Blaumaņa lugas *Uguni* un noveles *Purva brīdējs* motīvu pārveidojumam Rīgas kinostudijas filmā, bet krājumu noslēdz vācu valodā tulkotais izvilkums no *Skroderdienām Silmačos*.

Tātad pirmajā acu uzmetienā varētu teikt, ka runa ir par starpdisciplināru kultūras vēstures pētījumu apkopojumu, kurā aplūkota latviešu literatūras klasika dzīve un darbi. Korekti un cienījami, taču arī mazliet garlaicīgi...

Krājuma autori aplūkojuši Blaumaņa radītos literāros tekstus agrāk nepieredzēti plašā laikmeta ideju un notikumu kontekstā. Rūdolfa Blaumaņa biogrāfija un it īpaši viņa loma gadsimtu mijas latviešu kultūrā satur joprojām maz zināmas sižeta līnijas un notikumus. Literatūra ir viena no

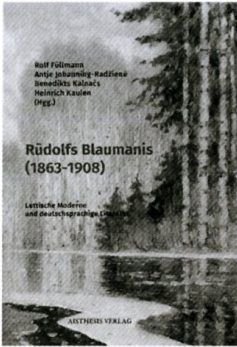
vēsturiskās atmiņas formām, un tādēļ tieši literatūra modernisma laikmetā, kas Baltijas jūras austrumu piekrasti sasniedza 19. gadsimtā, kļuva par nacionālās kultūras identitātes avotu un būvmaterialu vienlaikus. Baltijas reģionā, tāpat kā jebkurā citā Eiropas daļā, šo avotu radīja dažādu kultūru straumes, padarot identitātes tapšanu interesantu, neviennozīmīgu un spriedzes pilnu. Būtu pārāk banāli atgādināt, ka Rūdolfa Blaumaņa biogrāfija bija šīs spriedzes caurausta, taču rakstu krājums to atklāj aizraujošā un pārliecinošā veidā, labi zināmo neatkārtojot, bet aplūkojot no cita skatpunkta.

Kādēļ Rūdolfa Blaumaņa literārie darbi joprojām var būt saistoši? Blaumaņa prozā slāni pēc slāņa atklājas ne tikai viņa laikmeta estētiskās idejas, bet arī mēģinājumi psiholoģiski precīzi attēlot sociālās problēmas, veidojot šo attēlojumu tā, ka Andriksone un Raudupietes traģēdija joprojām ir mūsdienīga. Ir prasmīgi veidotais sižets un psiholoģiski ticamie raksturi, valoda, kas arī šodien skan dzīvi un nav pārvērtusies arhaiska muzeja eksponātā, bet kas vēl?

Te iespējamas vairākas atbildes. Krājuma līdzautore Ģertrūde Cepla-Kaufmane (*Gertrud Cepla-Kaufmann*) rakstā *Teksts un konteksts* (77.–98. lpp.) Blaumaņa darbu estētiku salīdzina ar viņa vienaudža, Nobela prēmijas literatūrā laureāta (1912) Gerharta Hauptmaņa (*Gerhart Hauptmann*, 1862–1946) centieniem 20. gadsimta sākumā atrast alternatīvu gan klasiskās, gan romantisma literatūras modelim. Var atminēties arī to, ka Hauptmanis, līdzīgi vidzemniekam Blaumanim, nāk no robežjoslas – no Silēzijas novada vācu un poļu zemju krustpunktā, taču biežāk mēdz norādīt uz abu rakstnieku piesaisti naturālismam un simbolismam vienlaikus.

Estētikas kategorijas, protams, ir svarīgas, taču ir vēl kāda īpašība, kas padara Blaumaņa daiļradi laikmetīgu. Tā ir modernisma laikmetam piemītā divainā pievilcība, kas vislabāk saskatāma tieši Blaumaņa radītajos tekstos un ir saistīta ar to robežjoslas situāciju, kādā latviešu kultūra ir atradusies jau kopš tās pirmsākumiem¹ un turpina pastāvēt arī šodien.

Benedikts Kalnačs, viens no šī krājuma autoriem un sastādītājiem, izsekojot 17 Blaumaņa vācu valodā publicēto prozas darbu izcelsmi, citviet secina, ka «līdz pat rakstnieka mūža nogalei latviešu un vācu teksta redakcijas tapušas ciešā sasaistē, nereti paralēli, būtiski ietekmējot viena otru».² Un nav nekā divaina vai loģiski neiespējama apstākli, ka latviešu novelistikas klasika savu slīpējumu ieguva divu valodu mijiedarbībā, taču no divām iespējām – kļūt par vācbaltiešu vai latviešu rakstnieku – Blaumanis apzināti izvēlējās pēdējo, vienlaikus saglabājot kritisku pašrefleksiju, kas sakņojas viņa vāciskās un latviskās pieredzes apvienojumā.³ Tam laikam visai tipiska parādība, ko šodien konservatīvi ļaudis, visticamāk, uztvertu ar piesardzību un zināmām aizdomām,

Rolf Füllmann, Antje Johanning-Radzienė, Benedikts Kalnačs, Heinrich Kaulen (Hgg.). *Rūdolfs Blaumanis (1863–1908). Lettische Moderne und deutschsprachige Literatur*. Bielefeld: Aisthesis Verlag, 2019. 315 S.

taču Blaumaņa nozīmi latviešu kultūras vietā un nevieta piesauktās «dzīvesziņas» vai mentalitātes struktūrā apšaubīt nav iespējams.

Līdzības iespējams saskatīt arī igauņu nacionālās literatūras attīstībā. «Valoda kā literatūras primārā telpa nebūt nav pašsaprotama,» raksta igauņu literatūrzinātnieks Jāns Undusks (*Jaan Undusk*) un turpina ar secinājumu, ka «igauņu literatūra krietnu laiku bija baltvācu literatūras igauņu valodā sarakstītā daļa, tās telpa tolaik bija vācvalodīgā vide, izglītība, inteliģence».⁴ Sacītais attiecas arī uz Blaumaņa dzīves laikā topošo un viņa paša radīto latviešu moderno literatūru. Vēsturiskās situācijas paradoksu var formulēt arī citādi: nacionālā literatūra iespējama tikai tautas valodā, taču nacionālās literatūras telpa ir plašāka par nācijas valodas telpas robežām, jo literatūra ietver, atspoguļo un pārveido universālus sižetus un vērtības, piešķirot tām savas kultūras seju.

Dzimtenes tēmas motīvs, kas 19. gadsimta nogalē un 20. gadsimta sākumā spēcīgi izteikts latviešu un vācbaltiešu glezniecībā, varēja kļūt par tiltu starp abām kopienām, kuras šķīra sociālo kārtu, etniskās pašapziņas un reizēm arī politisko uzskatu noteiktās robežas. Par to, kā tas «varēja būt, bet nebij», raksta mākslas zinātniece Kristiāna Ābele plašajā pētījumā *Dzimtenes ainas un dzimtenes balsis. Blaumaņa laiks Baltijas vācvalodīgajā kultūras kritikā* (137–172. lpp.). Vācbaltiešiem neatgriezeniskais dzimtenes zaudējums pēc 1939. gada šis atmiņas ir pārklājis ar nostalgijas plīvuru, taču idealizētu kopējās pagātnes attēlojumu nepieļauj 1905. gada katastrofa. Tā izcēla virspusē ilgi un dziļi briedušo aizvainojumu, jo ne muižu dedzināšanai, ne tai sekojošajām soda ekspedīcijām, kas pārsvieda uguni uz latviešu zemnieku sētām, iemeslu nedeva lauksaimnieku ekonomiskā konkurence. Tā nebija tikai sociālās netaisnības izjūta, kas uzkrājās, laukos pieaugot latviešu bezzemnieku skaitam, ko nespēja mazināt pat augošās Rīgas rūpniecības pieprasījums pēc arvien jaunām darbarokām. Katastrofas cēloņi meklējami Baltijas sociālās dzīves koloniālajā uzbūvē, ko vācbaltiešu un latviešu attiecību kontekstā precīzi izteica formula: *gemeinsam, aber einsam*, proti, [būt] kopā, bet [dzīvot] atsevišķi.

Latviešu un vācbaltiešu paralēlo eksistenci noteica dubultais sliekšnis — sociālo kārtu un tautību atšķirības, kas veidoja katram savu eksistences orbitu. Un, kaut gan ikdienā šīs orbitas nemitīgi krustojās, tās saglabāja katra savu trajektoriju un pašpietiekamības apziņu. 1905. gada atbalsis Latvijas vēsturē skanēja arī 1919. gadā un vēl pēc tam, kad ievērojamu vācbaltiešu kopienas daļu piemeklēja nacisma sērga.

Jāatzīst, ka nenotikušajam attiecību stāstam vienmēr ir divas puses, tāds ir literatūras un arī dzīves dramaturģijas pamatlikums. Koloniālisma lāsts ir tā reproducējamība, jo sabiedrība, kas dzīvojuši koloniālismā, bieži vien atjauno tieši šādu sociālo attiecību modeli pēc tam, kad nacionālās

atbrīvošanās kustība ir uzvarējusi, pasludinot jauna laikmeta sākumu.

Par latviešu un vācbaltiešu attiecību pretrunām atgādina krājumā publicētais Māras Grudules biogrāfiskas ievirzes apcerējums *Rūdolfs Blaumanis un vācbaltiešu kultūra* (109.–136. lpp.) un Paula Daijas raksts *Par vācbaltiešu tēliem Rūdolfa Blaumaņa darbos* (173.–191. lpp.), kurā analizēts vācu muižnieka attēlojums. Kādēļ Blaumanim izdevās saglabāt distanci no jau tolaik latviešu kultūrā arhetipiskā «melnā barona» tēla?⁵ Atbilde meklējama laikmeta gara ipatnībā.

Modernisms ticēja universālu kultūras standartu pastāvēšanai, taču vienlaikus tas ietvēra arī savu noliegumu, tiekdams apvienot priekšstatu par kultūras universālo dabu ar kultūras etniski savdabīgā satura izpaušmi. Ši iekšējā pretruna padarīja modernisma literatūras talantus īpaši jutīgus pret dzīvi robežjoslās un lūzuma zonās, tiklab politiskā un ģeogrāfiskā, kā eksistenciālā personiskas robežsituācijas izpratnē. Rūdolfs Blaumanis piederēja pie tās latviešu literatūras paaudzes, kurai nācās izjust un pārvarēt visus modernās sabiedrības izraisītos konfliktus: spriedzi starp industriālā laikmeta prasībām un agrāko dzīves kārtību (šai tēmai krājumā veltīts Marburgas Universitātes pētnieka Heinriha Kaulena (*Heinrich Kaulen*) interesantais raksts *Kārtība, robežu pārkāpšana un ekonomikas vara Rūdolfa Blaumaņa prozā*, 213.–226. lpp.) un arī spriedzi starp vācbaltiešu kultūras aizbildniecību un latviešu kultūras patstāvības gribu.

Ir liels kārdinājums tagad, pēc vairāk nekā simt gadiem, saskatīt tikai spriedzes lauka dotos augļus arī paša Blaumaņa daiļradē. Izmantojot Jāna Krosa (*Jaan Kross*, 1920–2007) novelē *Stunda grozāmkrēslā* teiktos vārdus, laikmeta izpratnei ir nepieciešams «ielūkoties cilvēku likteņu straumes dziļākajos plūdumos, lai izvairītos no abu krastu smilšainajiem sēkļiem»⁶, un krājuma autori to ir paveikuši godam. ■

¹ Anita Rožkalne. *Latviešu literatūras devums pasaules kultūrā*. No: *Latvija un latvieši*. I sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2018. 434.–471. lpp., šeit: 435.–445. lpp.

² Benedikts Kalnačs. *Rūdolfs Blaumanis starp vācu un latviešu kultūru*. No: *Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*. 23. sējums. Liepāja: LiePA, 2018. 112. lpp.

³ Turpat, 106. lpp.

⁴ Jāns Undusks. *Par igauņu literatūras laiku, telpu un uzdevumiem 20. gadsimtā*. Tēzes ar komentāriem. *Karogs*. 2002. Nr. 6. 154.–162. lpp., šeit 156. un 157. lpp. Tulkojusi Māima Grīnberga.

⁵ Par latviešu un vācbaltiešu attiecībām šajā laikā vairāk skat.: Pauls Daija. *Latvieši un vācbaltieši 19. un 20. gadsimta mijas literārajā kultūrā. Fin de siècle literārā kultūra Latvijā. Apceres par literatūras sociālo vēsturi*. Rīga: LFMI, 2017. 99.–199. lpp.

⁶ Jāns Kross. *Ar Klio acīm*. Rīga: Liesma, 1978. 304. lpp. Tulkojusi Anna Žigure.

Viesturs Zanders

Latviešu grāmata nacistu okupācijas laikā

Šī laikaposma vērtēšanā joprojām esam izvairīgi

Viesturs Zanders (1964) ir Latvijas Nacionālās bibliotēkas vadošais pētnieks, Latvijas Universitātes SZF profesors. Grāmatas Rīgas Latviešu biedrība (1868–1940) kā nacionālās grāmatniecības centrs (2006) un citu zinātnisku publikāciju autors. Pēta galvenokārt latviešu grāmatniecības vēsturi 19.–20. gadsimtā.

Atšķirībā no vairākām citām kultūras jomām (tēlotāja māksla, mūzika) grāmatu izdošanai nacistu okupācijas gados Latvijā pētnieki līdz šim ir pievērsuši salīdzinoši nelielu uzmanību. Tomēr tieši detalizētāka šī perioda grāmatniecības izvērtēšana ļauj apšaubīt pieņēmumu, ka 1941.–1944. gadā izdotās grāmatas ir vērtējamas galvenokārt kā nacistiskās propagandas kanāls, arī salīdzinājumā ar tālaika preses izdošanas praksi. Laikposmā no 1941. gada vasaras līdz 1944. gada rudenim nāk klajā ap 1500 grāmatu latviešu valodā un nošu izdevumu ar kopējo tirāžu aptuveni pieci miljoni eksemplāru. Kaut arī ne gluži izsmeltoši, šī posma grāmatu ražu atklāj bibliogrāfiskais rādītājs *Zemes bibliotēkas biļetens* (1941–1944) un neregulāri izdotais informatīvais izdevums *Latvju Grāmatnieks* (1943–1944). Diemžēl šo gadu norises, ar retiem izņēmumiem, izdevēju un literātu atmiņās ir aprakstītas visai skopī.

Vara nomaina varu

Padomju okupācijas pirmajā gadā latviešu grāmatniecība zaudēja ne tikai līdzšinējos grāmatniecības organizatoriskos pamatus un krietnu daļu cenzūras par nevēlamiem atzīto iespieddarbu, bet arī vairākus izdevējus, kas līdz tam ļoti būtiski iespaidoja procesus nozarē. Gan Jāni Rapu (1885–1941), kas, nespēdams samierināties ar sava mūža darba sagraušanu, 1941. gada maijā šķīrās no dzīves, gan Jāni Rozi (1878–1942), kuru, līdzīgi kā Kārli Dūni (1889–1942), Jāni Dūni (1891–1943) un Jāni Alfrēdu Kukuru (1879–1941), skāra 14. jūnija deportācijas.

Var pieļaut, ka daļai Latvijas sabiedrības, arī grāmatnieku, bija ilūzijas par iespēju atsākt pa-

domju varas likvidēto apgādu, tipogrāfiju un grāmatniecību darbību. Tomēr, tāpat kā padomju laikā, arī nacistu varas iestādes bez īpašas vilcināšanās ķērās pie režīmam nevēlamo izdevumu sarakstu sastādīšanas. Kad pēc nacistu ienākšanas mēģināja likt lietā Izglītības ministrijas *Draudzīgā aicinājuma* birojam piesūtītās un padomju gadā kādā Vecrīgas noliktavā nobēdzinātās grāmatas, izrādījās, ka «abi okupanti domā vienādi un mazo tautu brīvai domai ir vieta tikai *Izejvielā*».¹

Bija jāizvērtē, kā pilnvērtīgāk izmantot no iznīcības paglābtos Latvijas neatkarības gadu izdevumus, kuru pārdošana tika pieļauta. Tādēļ bijušais akciju sabiedrības *Valters un Rapa* direktors (1925–1937) Jānis Grīns, kas 1940.–1941. gadā strādāja Izglītības tautas komisariāta bibliotēku nodaļā, bet vācu laikā kļuva par Latvijas neatkarības laika ražīgākā apgāda grāmatniecības direktoru, vismaz sākotnēji ļāva grāmatas pārdot selektīvi «tikai skolotājiem, māksliniekiem un citiem kultūras darbiniekiem, tiem, kam grāmatas patiesi vajadzēja, bet ne tādiem cilvēkiem, kas tās agrāk nekad nebija pirkuši».²

Vēl 1941. gada vasarā nacistu varas iestādes deva zināmas cerības agrākajiem izdevējiem drīzumā saņemt atļaujas savas darbības atjaunošanai. Tomēr, kā liecina vēsturnieka Reiņa Kalniņa pētījums par grāmatniecības *Valters un Rapa* reprivatizāciju, latviešu vietējās pašpārvaldes pieņemtos lēmumus vācu iestādes koriģēja un neļāva tos īstenot. Izdotgribētājiem saduroties ar dažādiem šķēršļiem, tika izveidots apgāds *Latvju grāmata*, kas kļuva par pašu produktīvāko šī perioda izdevniecību (vairāk nekā 260 grāmatu). To iniciēja pašpārvaldes Rūpniecības direkcijas (vēlāk departamenta) Poligrāfiskās rūpniecības un grāmatu apgādniecību daļa, kurā darbojās virkne pieredzējušu grāmatniecības speciālistu.

Pirmais daļas vadītājs bija ilggadīgais Anša Gulbja izdevniecības darbinieks un apgāda vadītājs pēc tā dibinātāja nāves 1936. gadā, Gulbja māsasdēls Arvids Māļitis (1900–1971). Pēc kāda laika viņu šajā postenī nomainīja akciju sabiedrības *Valters un Rapa* direktora vietnieks (1938–1940), literatūrkritiķis Jānis Kadilis (1903–1994), bet vēlāk – Latvijas Universitātes Studentu padomes grāmatniecības komisijas vadītājs (1934–1937), teologs Edgars Ķiploks (1907–1999). Daļai pakļauto Poligrāfiskās rūpniecības nozari vadīja kartogrāfs Pēteris Mantnieks (1895–1979), kura 20. gados izveidotais apgāds kopš 1931. gada bija pazīstams ar nosaukumu *P. Mantnieka kartogrāfiskais institūts*, bet Grāmattirdzniecības nozari – Edgars Ķiploks.

Kādā 1942. gada sākumā tapuša iesniegumā Ķiploks detalizēti raksturoja situāciju grāmatniecībā. Viņaprāt, grāmatu izdošanu būtiski kavēja spiestuvju noslogotība ar noteikti termiņā veicamiem vācu armijas pasūtījumiem, iespiedmateriālu un iespiesto grāmatu pārvadāšanai nepieciešamā transporta un kvalificētu tipogrāfiju

Iespējam vārdam ir varas neparedzēta rezonanse un turpinājums

strādnieku trūkums. Tāpat arī iepriekšējās cenzūras prakse dažkārt vairākus mēnešus aizturēt iespēšanai sagatavotus manuskriptus. 30. gados pieredzētā latviešu grāmatniecības sadrumstalība un neskaidrās nākotnes izredzes lika Ķiplokam norādīt, ka Grāmatniecības nozare «visiem spēkiem cīnās pret sīku izdevniecību atjaunošanos un pašreizējās konjunktūras izmantotājiem no grāmatniecībai svešu personu puses, kam atsevišķos gadījumos laimējies no vācu iestādēm dabūt atļaujas grāmatu izdošanai».³ Neprofesionālu iesaistīšanās izdevējdarbībā gan nebija tik viegli novēršama, jo, kā atmiņu grāmatā *Zem Barbarosas šķēpa* (1975) norāda pašpārvaldes Mākslas un sabiedrisko lietu departamenta direktors un vienlaikus Zemes bibliotēkas direktors Žanis Unāms (1902–1989), apgādu atļaujas vācu iestādes bija piešķirušas arī kā kompensācijas par sevišķiem nopelniem. Kaut arī nav šaubu par Žaņa Unāma informētību, negribas piekrist viņa vispārinājumam par situāciju grāmatu tirgū, kur, pēc Unāma ieskata, «dominēja agrāk sarakstīto darbu jauniespiedumi vai vācu literatūras tulkojumi» kroplā latviešu valodā, jo vācu iestādēm «interesēja tikai izdevumu politiskā puse, bet ne literārais vai valodnieciskais līmenis».⁴ To varētu attiecināt uz jaunpienācējiem, kuru iesaistīšanās izdevējdarbībā bija islaicīga un galvenokārt komerciāli motivēta, bet tas būtu netaisni pret tiem izdevējiem, kuru prasīgums pret pašu izdoto grāmatu valodas kultūru un poligrāfisko kvalitāti bija vispārzināms.

Pakāpeniski darbību atsāka Arvīds Mālītis, Miķelis Goppers (1908–1996, *Zelta ābele*), Helmārs Rudzītis (1903–2001, *Grāmatu draugs*) un Kārlis Rasiņš (1886–1974, *Literatūra*). Drīzāk jau šodien grūti izskaidrojamas nejausības dēļ izdošanas atļaujas saņēma gan Lāčplēša kara ordeņa kavalieris, avīzes *Tēvija* izdevējs Ernests Kreišmanis (1890–1965), kādreizējais Rīgas pilsētas domes sociāldemokrātu frakcijas loceklis Alfrēds Ūdris (1905–1982), gan pārkonkrustiešus pārstāvošais kurpnieks Oto Pelle (1916–?), bet tā tika liegta vairākiem labi pazīstamiem apgādiem (*Valters un Rapa*, *Zemnieka domas* u. c.). Bibliotekāru Jāni Alksni (1904–?) izdošanai mudināja pievērsties viņa otrās sievas vācbaltietes kontakti varas iestādēs, bet mantojuma tiesības uz mūžībā aizvadītās pirmās sievas tēva Valda *Staburaga bērniem* Alksnis gan izmantoja tikai 40. gadu otrajā pusē, kad vairākas grāmatas viņš izdeva Altgargē (Lejassaksijā). Pie apgādu koncesijām tika arī daži pašpārvaldes ierēdņi, piemēram, saimniecības ģenerāldirektors Valdemārs Zāgars (1904–1995), kas vadīja *Saimniecības literatūras apgādu*, bet pirmajos pēckara gados izdeva vairākas grāmatas Eslingenā, izmantojot pretenciozo nosaukumu *Baltijas Apgāds*. Arī Žanis Unāms izdeva Augusta Saulieša stāstu izlasi *Mazā pasaule* (1942, 1943), tomēr turpmākiem nodomiem, pēc paša Unāma versijas, šķēršļus lika viņa publiskā kri-

tika par vācu izdevniecību pārvaldes pieļautajām kļūdām.

Bija arī tādi, kuriem nelabvēļu denunciacijas vai kādu citu iemeslu dēļ iespēja izdot tika liegta. Starp tiem ir arī literatūrkritiķis un tulkotājs Kārlis Freinbergs (1884–1967), kurš savas nerealizētās izdošanas ieceres un arī atsevišķu tulkojumu publikāciju tapšanas detaļas ir fiksējis savā piezīmju grāmatā. Lietpratīgi komentēti tās fragmenti ir atrodami Kārļa Freinberga meitas, teātra zinātnieces Silvijas Freinbergas grāmatas *Un starp zvaigznēm mūsu senās sejas* 4. daļā (2014), kas ir pētnieku vēl nepietiekami novērtēta latviešu literārās dzīves un arī grāmatniecības procesu dokumentācija.

Vēsturnieks Kārlis Kangeris ir detalizēti pētījis, kādi bija nacistu iestāžu patiesie mērķi, sekmējot Vladislava Loča (1912–1984) apgāda darbību Daugavpilī. Taču, kā jau ne reizi vien, iespējamajam vārdam ir varas neparedzēta rezonanse un turpinājums. Arī pēc kara Vācijā, kur Locis turpināja izdot jau Latvijā aizsāktu rakstu krājumu *Olūs* un joprojām iznākošo *Tāvu zemes kalendaru*.

Nozīmīgākie apgādi

Starp apmēram 30 izdevējiem, kas no 1941. gada jūlija līdz 1944. gada rudenim darbojās Latvijas teritorijā, bija diezgan izteikta lietpratēju dominante, un viņu apgādi grāmatu repertuāru šajos gados veidoja visjūtāmāk arī kvantitatīvi. Bez jau minētās *Latvju grāmatas*, kuru vadīja Edgars Ķiploks, ir jāmin Miķeļa Goppera *Zelta ābele* (90 grāmatas), Helmārs Rudzītis (59), Anša Gulbja apgāds (41), Kārlis Rasiņš (38), Ernests Kreišmanis (37), viņa apgāda faktiskais vadītājs bija rakstnieks un žurnālists Oļģerts Liepiņš (1906–1983), kā arī Jānis Kadilis (33) un Vladislavs Locis, kas grāmatu izdošanai pievērsies 30. gadu beigās (31 grāmata).

Latvju grāmata izdeva pārsvarā mācību literatūru, kurā padomju laikā izmantotos izdevumus nomainīja neatkarības laika skolas grāmatas vai arī to jauni, dažkārt ar informāciju par Lielvāciju papildināti iespiedumi. Taču tās apgādā pirmo reizi grāmatas veidolā nāca klajā arī Alfrēda Dziļuma romāns *Saplēstā krūze* (1942), Zinaīdas Lazdas krājums *Staru viesulis* (1941) un Kārļa Skalbes pēdējā dzejas grāmata *Klusuma melodijas* (1941), Augusta Ģiezena latviskotās Homēra *Odisejas* pilns izdevums (1943). Arī Veronikas Strēlertes veidotā jaunākās oriģināldzejas antoloģija *Likteni* (1942) un Arnolda Lūša sastādītā reliģiskās dzejas antoloģija *Mūžība* (1943). Ar *Latvju grāmatas* zīmi iznāca jau agrāk Latviešu folkloras krātuves iniciētais Kārļa Strauberga pētījums *Latviešu tautas paražas I* (1944), toties vijolnieka un mūzikas kritiķa Jūlija Sproģa *Senie mūzikas instrumenti un darba un godu dziesmu melodijas Latvijā* dienas gaismu neieraudzīja, un ir saglabājušies tikai divi grāmatas korektūras eksemplāri Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu

Par godu latviešu izdevējiem jāteic, ka politiskās konjunktūras mesli tika maksāti visai reti

krājumā un Latviešu folkloras krātuvē.

Starp dažādu nozaru izdevumiem īpaši ir izceļamas grāmatrūpniecības, anatomiskās un juridiskās terminoloģijas vārdnīcas, kuru sagatavošana parasti ir ilglaicīgs process un publicēšana nav ikdienišķa parādība. Būtiski papildinātā izdevumā atkārtoti iznāca profesora Jēkaba Priemaņa veidotā vārdnīca *Nomina Anatomica* (1944), kur apkopoti anatomijas termini latīņu, latviešu, vācu un krievu valodā. Aizsākta vēl Latvijas neatkarības gados bija arī Valstsapziņas spiestuves tipogrāfijas nodaļas vadītāja Anša Auziņa (1882–1952) veidotā *Latviešu, vācu un krievu grāmatrūpniecības vārdnīca* (1942), kuru vēl mūsdienās ar interesi pārlapo ne tikai poligrāfiskajā rūpniecībā strādājošie. Par vienu no pēdējiem *Latvju grāmatas* veikumiem kļuva 1944. gadā iznākušais rakstu krājums, kas veltīts Jāzepam Vitolam (1863–1948). Komponista atraitne Annija Vitola vēlāk liecināja, ka drīz pēc tam «kuģos un uz bēgļu galdiem trimdas ostās bieži blakus Bibelei redzēja Vitola monogrāfiju».

Bibliofila apgāda mērogus šajā laikā pārauga *Zelta ābele*. Palielinājās Miķeļa Goppera izdoto grāmatu tirāžas, bet saglabājās ierasti nevainojamais poligrāfiskais izpildījums. 30. gadu otrajā pusē tie bija 400–3000 eksemplāru, savukārt kara gadu izdevumu tirāžas svārstījās amplitūdā no 600 līdz 55 tūkstošiem eksemplāru (rekordlielā tirāžā divos metienos nāca klajā apgādam neraksturīgais, bet Miķelim Gopperam arī personiski svarīgais krājums *Baigais gads*, 1942–1943).

Bibliogrāfs un Jāņa Misiņa bibliotēkas pārzinis Kārlis Egle (1887–1974) savās piezīmēs ir fiksējis sarunu ar Miķeli Gopperu 1942. gada 9. decembrī, kurā izdevējs viņam izklāsta savus nodomus vairāk pievērsties latviešu literatūras klasiķu darbu apkopojumu izdošanai. Goppers jau vienojies ar Elzu Stērsti par Edvarta Virzas *Rakstu* sagatavošanu, bet lūdž Egles padomu, kam uzticēt Rūdolfa Blaumaņa un Jāņa Poruka *Rakstu* kārtošanu. Pēc sarunas Kārlis Egle dienasgrāmatā ieraksta: «Goppera uzņēmība un, galvenais, ļoti inteligentā pieeja grāmatniecībai man patīk jau no laika gala, dažos gados viņš jau paveicis svarīgu izdošanas darbu, un tāpēc esmu ar prieku gatavs piestrādāt pie šī apgāda.»⁵ Šajā pašā reizē apņēmies sagatavot Antona Austrīņa bērnības tēlojumu izlasi, Egle to arī paveica. Taču iespiest to neizdodas, un tas glabājas līdzās citiem Goppera publicēšanai sagatavotajiem, bet neiespiestajiem manuskriptiem Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

Šajā laikā tika iespiestas grāmatas, kas nemaz nenonāca tirdzniecībā, bet tika nosūtītas cīnītājiem austrumu frontē. Starp šādiem izdevumiem bija arī *Zelta ābeles* mazgrāmatīņu sērija *Karavīra bibliotēka* un ar Jāņa Plēpja kokgrebumiem ilustrētie Edvarta Virzas *Straumēni* (1942). Kādreizējais kara ziņotājs Dzintars Sodums savā *Blēžu romānā 1943–44* atceras, ka pulka štābā tika saņem-

tas vairākas kastes ar *Straumēniem*. Tie, iespiesti uz zīd papīra miniatūrā izmērā (10 x 7 cm), tikuši izdalīti tikai pipētājiem, taču Soduma *alter ego* dzejnieks Viesturs Vāvulis «tik ilgi stāv pie kastes, līdz viņam vienu iedod».⁶

Tulkojumi

Līdzīgi kā 30. gados, arī kara laikā *Zelta ābeles* apgādā iznāca virkne nozīmīgu tulkojumu. Tajā skaitā Veronikas Strēlertes latviskotie Ernsta Teodora Amadeja Hofmaņa (*Hoffmann*) *Runča Mura dzīves uzskati* (1942) un Friča Dzesmas atdzejojotā Rainera Marijas Rilkes (*Rilke*) lirika (1941). No *Zelta ābeles* izdotajiem tulkojumiem īpaši izceļama ir grāmata *Alvas zaldātiņš un citas Andersena pasakas* (1944). Žurnālists un rakstnieks Aleksandrs Liepa, kas bērnību bija pavadījis Dānijā, pasakas pirmo reizi latviskojis no oriģinālvalodas, nevis, kā tradicionāli līdz šim, izmantojot vācu valodas starpniecību. Protams, arī ne visi Goppera iecerētie tulkojumi saņēma cenzūras atļauju. Piemēram, Elinas Zālītes tulkoto igauņu rakstnieka Frideberta Tuglasa (*Tuglas*) *Margināliju* manuskriptu papildināja piezīme *nicht kriegswichtig* (nav karam svarīgs), un tas pievienojās citiem nepublicētajiem manuskriptiem.

Līdzīgi 20. gados iznākušajai Anša Gulbja izdevniecības sērijai *Lettsische Literatur* Miķelis Goppers izdeva vācu valodā Rūdolfa Blaumaņa, Jāņa Poruka, Viļa Plūdoņa un vairāku citu autoru darbus. 1942. gada rudenī Vācu grāmattirgotāju biržas savienības namā tika sarīkota plaša latviešu grāmatu skate, kuras iekārtošanā Gopperam palīdzēja gleznotājs Valdemārs Tone un muzejniece Mērija Grinberga. Izstādē bija skatāmas pavisam 18 latviešu apgādu 384 grāmatas, no tām 134 Goppera izdotas. Tādēļ nav arī pārsteidzoši, ka tieši *Zelta ābeles* apgādā nāca klajā izstādei pieskaņots rakstu krājums *Das lettische Buch (Latviešu grāmata)*, kas joprojām uzskatāms par vienu no veiksmīgākajiem mūsu grāmatniecības reprezentācijas izdevumiem. Interesanti, ka krājumā iekļauts arī poligrāfista Anša Auziņa raksts, kurš nedaudz atšķirīgā versijā jau 1940. gadā bija publicēts izdevumā *Knīga v Latvii (Grāmata Latvijā)*, kas tika iespiests saistībā ar tā paša gada maijā atklāto latviešu grāmatu izstādi Maskavā.

Pārlūkojot latviski tulkotās daiļliteratūras klāstu, tajā nevar nepamanīt pastiprinātu pievēršanos vācu autoriem. Tomēr par godu latviešu izdevējiem jāteic, ka politiskās konjunktūras mesli tika maksāti visai reti. Salīdzinot ar igauņiem, kuru grāmatniecību noteica tā paša ģenerālkomisariāta direktīvas un kuriem kara gados iznāca tikai sešas tulkojumu grāmatas, latviski blakus prāvai vācu autoru grāmatu kopai ir noliekami arī septiņi somu rakstnieku un četri igauņu autoru romāni. Arī jau no agrākiem gadiem pazīstamais Žila Verna *Kapteīna Granta bērnu* latviskojuma pārpublicējums un Arčibalda Džozefa Kronina romāns *Zvaigznes raugās lejup*. Interesan-

Grāmatizdevēji, literāti un mākslinieki 1942.—1944. gadā. Rets fotouzņēmums, kurā vienkopus redzamas arī rakstā minētās latviešu kultūras personības. Pirmajā rindā no kreisās: Ludolfs Liberts, Ansis Auziņš, Pēteris Mantnieks, Arturs Bērziņš, Arvīds Māļītis, Kārlis Skalbe, Helmārs Rudzītis. Otrajā rindā no kreisās: (2.) Edgars Kļiploks, (5.) Ilmārs Roze, (6.) Jānis Kadilīšs, (7.) Indriķis Zeberīņš. Trešajā rindā otrs no kreisās Kārlis Sūniņš. K. Rakes foto.

LU Akadēmiskās bibliotēkas Mišīņa bibliotēkas Retumu krājums

73

ti, ka Kronina romāns Valdemāra Kārklīņa tulkojumā vispirms iznāca Helmāra Rudzīša apgādā, bet pēc padomju karaspēka atkārtotās ienākšanas Rīgā 1944. gada rudenī – ar Valsts apgādniecību un poligrāfiskās rūpniecības pārvaldes Daiļliteratūras apgāda zīmi.

Paradoksāli, bet tieši vācu iestāžu birokrātijas dēļ Kārļa Rasiņa apgādā iznāca tikai pirmais no paredzētajiem desmit Johana Volfganga Gētes (*Goethe*) rakstu sējumiem. Situācijā, kad *Zelta ābele* izdeva Viļa Cedriņa atdzejotās Gētes *Romas elēģijas* (1941) un Austras Dāles latviskoto Gētes romānu *Gara radnieki* (1944), kā anahronisms skanēja vācu cenzora Zentai Mauriņai aizbildnieciski teiktais, ka latviešiem kā zemnieku tautai Gēte nemaz neesot vajadzīgs: «Ja nu daži indivīdi izrādītos tiktāl attīstīti un sajustu vajadzību Gēti lasīt, tad viņi pārvaldišot arī vācu valodu.»⁷

Grāmatu bads

Ne tikai 1941. gada vasarā, bet arī vēlāk bija izjūtams grāmatu deficīts. Helmārs Rudzītis 20. gadsimta 80. gados publicētajās atmiņās rakstīja: «Tikko parādījās jauna grāmata, sastājās gribētāju rindas, un tās izbeidzās tikai tad, kad pēdējais grāmatas eksemplārs bija izņemts no plauktiem.»⁸ Labu grāmatu trūkums vēlāk kļuva tik akūts, ka Apgāda lietu pārvalde bija spiesta grāmatu tirgotājiem atgādināt, ka bērniem un jau-

natnei domātās grāmatas drikst pārdot vienīgi «frontes karavīriem, kas grib saviem bērniem pasniegt dāvanas, un vecākiem, kas pierāda, ka viņu bērniem ir dzimšanas diena». Savukārt tautas bibliotēku krājumi, kas tika «attīrīti», izmantojot vairākus nacistu režīma laikā tapušus no apgrozības izņemamo grāmatu sarakstus, ar jauniem izdevumiem tika papildināti gausi. To deficītu īpaši asi izjuta lauku bibliotēkas, kuras tikpat kā nesaņēma jaunās grāmatas, jo izdevēji tās nodeva grāmatnīcām, kas provinci neapkalpoja. Atkārtoti laucinieku lūgumi palīdzēt liecināja, ka Grāmattirdzniecības nozares noteiktā paritāte grāmatu izplatīšanā starp Rīgu un laukiem netiek ievērota. Neretas pagasta valde ar skumju ironiju konstatēja, ka pie viņiem «vienīgā pārkamā grāmata ir *Cianas gudro protokoli*, kuru neviens nelasa».⁹

Publicēšanās iespējas

Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas izdevumā *Brīvība* savulaik apgalvots, ka Žaņa Unāma iecelta komisija 1944. gadā kā politiski neuzticamus ir denuncējusi ģenerālkomisāram 68 latviešu rakstniekus. Unāms nenoliedz, ka viņa vadītajā departamentā notikušas vairākas apspriedes par publicēšanās iespēju ierobežošanu vai liegšanu 1940./1941. gada literārās dzīves aktivistiem. Tomēr, vairumam apspriežu da-

Nacistu valdīšanas gados tomēr izdevās turpināt Latvijas Republikas laika grāmatu izdošanas tradīcijas

libnieku atsakoties no protokola parakstīšanas, tas nekur nav iesniegts un nav stājies spēkā. Turpretim žurnāla *Latvju Mēnešraksts* (1942–1944) līdzstrādnieks, literatūrkritiķis Jānis Andrups ir pārliecināts, ka «vācu okupācijas vara (..) neskopojās ar atļaujām dažiem kreisiem autoriem, lai pēc tam, kad šādi darbi bija izdoti, apgalvotu, ka latviešu rakstnieku vairākums esot komunistiski noskaņoti, un šo melīgo apgalvojumu izlietotu par ieganstu tālākai grāmatu atļauju liegšanai».¹⁰ Šādu visai liberālu pieeju apstiprina arī fakti. Astoņus mēnešus nacistu ieslodzījumā pavadījušajam ķīmiķim Arvidam Kalniņam iznāca vairākas grāmatas par medniecību un koksnes ķīmiju latviešu, vācu un krievu valodā, piecus mēnešus ieslodzījumā pabijušais Rūdolfs Egle kopīgi ar Pāvilu Vilipu veidoja Jāņa Kadiļa izdoto krājumu *Vācu noveles meistari: romantiķi* (1944), bet *Latvju grāmatas* apgādā iznāca austriešu rakstnieka Mirko Jeluziča (*Jelusich*) romāns *Hannibals* (1943) pazīstamā sociāldemokrātu politiķa Bruno Kalniņa tulkojumā. Publicēšanās ierobežojumi šajā periodā nav absolutizējami, drīzāk segvārdu vai pseidonīmu lietošanas motivācija ir vēl rūpīgāk pētāma. Galu galā, tikai 1990. gadā atklājās, ka *Zelta ābeles* izdotās grāmatas *Tētis karavīrs: vēstule no Volhovas* (1943) autors ir nevis izdevumā norādītā Milda Grinfelde, bet gan Aleksandrs Čaks.

Ieceres un saglabātais

Kara un okupācijas situācija daudzu autoru un izdevēju nodomiem piešķīra vēlamības formu. Arī Pieminekļu valdes priekšnieka Vernera Tepfera 1942. gada pavasarī izlolotajai iecerei izdot sēriju *Mākslas un kultūras monogrāfijas*. No paredzētajām 14 autoru 32 grāmatām¹¹, starp kurām tika plānota arī Jāņa Strauberga apcere par Rīgas pirmiespiedēju Nikolausu Mollīnu, gan iznāca tikai dažas. Tajā skaitā Pieminekļu valdes darbinieka Pētera Ārenda grāmatas par karadarbības izpostīto Melngalvju namu un Svētā Pētera baznīcu. Šim periodam raksturīgi paralēli izdevumi latviešu un vācu valodā. Savukārt 1944. gada rudenī presē tika publicēta ziņa, ka komponista Jēkaba Graubiņa vadībā tiek gatavots daudzu autoru kopdarbs par latviešu dziesmusvētciem trijos sējumos, tomēr apgāds *Literatūra* paguva publicēt tikai vēsturnieka Aleksandra Jansona rediģēto *Latviešu dziesmu svētku bibliogrāfijas materiālu*. Ne vienmēr ir pamats bažām, ka atkārtotas padomju agresijas apstākļos būtu pilnībā iznīcināta 1944. gadā rudenī iespiesto grāmatu tirāža. Tas attiecas arī uz Helmāra Rudziša atmiņās minēto *Pasaules gada grāmatu*, kas iznāca ekonomista Jāņa Bokaldera un ģeogrāfa Indriķa Sleīņa redakcijā, jo almanaha saglabāties eksemplārs ir atrodams Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

Ar retiem izņēmumiem latviešu grāmatizdevēji 20. gadsimta vidū nav centušies publiski apliecināt savu pilsonisko pārliecību. Tomēr 1944. gadā

vairāki no viņiem (Jānis Grīns, Jānis Kadilīns, Miķelis Goppers, Arvids Mālitis un Pēteris Mantnieks) bija to Latvijas politiķu un kultūras darbinieku vidū, kas parakstīja Latvijas Centrālās padomes memorandu, paužot nepieciešamību atjaunot Latvijas Republikas suverenitāti. Lidzīgi kā šī perioda sākumā, apvienojoties izdevniecībā *Latvju grāmata*, arī 1944. gada rudenī pieci izdevēji (Kadilīns, Ķiploks, Mālitis, Mantnieks un Rudzītis) saņēma tiesības apgādāt ar grāmatām leģionārus un bēgļu gaitās devušos latviešus. Ar *Latviešu apgādu kopas* zīmi pirmajos pēckara gados Vācijā iznāca vairāki izdevumi, tomēr jau pavisam drīz šo izdevēju ceļi šķīrās, un gana atšķirīga bija viņu turpmākā līdzdalība latviešu grāmatniecībā.

Grāmatniecība Latvijā nacistu okupācijas laikā pašlaik vairs netiek klaji noliegta vai noklusēta, kā tas bija padomju okupācijas pusgadsimtā. Tomēr, šķiet, vēl nav pilnībā pārvarēta aizspriedumainā tendence izvairīties no detalizētas šī posma grāmatu ražas analīzes. Tieši tā dod iespēju konstatēt, ka karadarbība un svešā vara nav ļāvuši pārtapt grāmatās daudziem oriģināldarbu un tulkojumu manuskriptiem un šajos gados ievērojami sašaurinājusies Latvijas neatkarības laikā tik pierastā grāmatu klāsta tematiskā daudzveidība.

Kaut arī krietni ierobežotā apjomā, nacistu valdīšanas gados tomēr izdevās turpināt Latvijas Republikas laika grāmatu izdošanas tradīcijas. Pēc Otrā pasaules kara beigām tās jau ārpus Latvijas trimdā mēģināja uzturēt Miķelis Goppers, Helmārs Rudzītis un vairāki citi latviešu izdevēji, kamēr Latvijā grāmatniecība no jauna tika pakļauta visaptverošai ideoloģiskai kontrolei. ■

¹ A. Šņornieks. *Draudzīgais aicinājums*. Latvija, 1947. gada 24. janvāris.

² A. Dziļums. *Pēdas rīta rasā*. Rīga: Avots, 1991. 257.—258. lpp.

³ Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīvs (turpmāk LVA), 828. f., 6. apr., 294. l., 104.—106. lp.

⁴ Ž. Unāms. *Zem Barbarosas šķēpa: kara gadu pieredze, vērojumi, atmiņas*. Grand Haven: Aka un Gauja, 1975. 159. lpp.

⁵ K. Egle. *Piezīmes 1940—1942*. LU Akadēmiskās bibliotēkas Mišiņa bibliotēkas Retumi, K. Egles fonds 1072. 219. lpp.

⁶ D. Sodums. *Kopotī raksti*. 2. sēj.: *Blēžu romāns*. Rīga: Atēna, 2002. 50. lpp.

⁷ Z. Mauriņa. *Raksti*. 3. sēj.: *Dzelzs aizbīdņi lūst*. Rīga: Daugava, 1998. 164. lpp.

⁸ H. Rudzītis. *Manas dzīves dēkas*. Rīga: Zinātne, 1997. 158. lpp.

⁹ LVA 946. f., 1. apr., 36. l., 7. lp.

¹⁰ [J. Andrups]. *Nepatīk pašam savi vārdi*. Londonas Avīze, 1956. gada 17. augusts.

¹¹ LVA 946. f., 1. apr., 38. l., 58. lp.

"Nevis vienkārši izdzīvot, bet

Valdība šodien lems no līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem piešķirt 10,6 miljonus eiro, lai stabilizētu finanšu situāciju valsts kultūras iestādēs un izveidotu radošo personu nodarbinātības programmu Valsts Kultūrkapitāla fondā. Kopumā pasākumiem Covid-19 izraisītās krīzes pārvarēšanai kultūrā nolemts piešķirt 32 miljonus eiro – tai skaitā 10,4 miljonus eiro valsts pasūtījumiem, kā arī 11 miljonu kultūras infrastruktūrai. Kas un kam un pēc kādiem principiem tiks kompensēti un, kad kultūras iestādēm varētu būt lielāka skaidrība par nākotnes perspektīvu? Par to saruna ar kultūras ministru NAURI PUNTULI.

ANITA BORMANE

Šķiet, ka kultūra ir viena no nozarēm, kur atbalsta programma tapusi visgrūtāk. Pēc kādiem kritērijiem notiks zaudējumu kompensēšana – sociālos dažus raksta, ka segšot arī "Prāta vētra" nenotikušo koncertūri uz Krieviju?

N. Puntulis: Vispirms – es nepiekrīstu apgalvojumam, ka ar atbalstu kultūras nozarei klājas visgrūtāk, – tikko esam panākuši politisku vienošanos par 32 miljonu piešķiršanu kultūras nozares darbības nepārtrauktībai. Vienmēr esmu uzsvēris, ka šī valdība, lai arī no piecām partijām tapusi, strādā kā komanda. Ir, protams, lietas, par ko brīžiem ļoti asi diskutējam, un reizēm kāds no mums, neizslēdzot arī mani, varbūt iecertas pārāk stingrā pozīcijā. Jā, viedokļi mēdz atšķirties, tomēr ir lietas, kurās mums tiešām izdodas strādāt kā komandai, vienpratībā pieņemot ļoti labus un solidariskus lēmumus. Kas attiecas uz kultūras nozari – jāsaprot, ka tā, salīdzinot ar daudzām citām jomām, ir daudzkrāt sarežģītāka. Var jautāt, kāds ir visu mūsu, kas sevi dēvējam par kultūras vai radošajiem cilvēkiem, patiesais ieguldījums kultūras nozarē un vai mēs visi varam sevi vienlaikus dēvēt arī par nozares profesionāļiem. Nozāre sastāv no milzīga skaita profesionāļu visdažādākajos žanros, nevalstiskajām organizācijām, milzīga amatiermākslas tikla, kas patiešām ir mūsu lepnums, brīvmašīnīniekiem, no kuriem katram ir sava nodarbošanās, sava dzīves pozīcija, nemaz jau nerunājot par dažādajiem nodokļu maksāšanas režīmiem. Tādēļ nav tik vienkārši atrast vienotus kritērijus, kā visus daudzmaž tainīgi, jēgpilni šajā krīzes laikā atbalstīt. Tāpēc ejam

soli pa solim, un es teiktu, ka politika no valdības puses drīzāk ir atbildīga, nevis pavirša un vieglprātīga. Tas var radīt šķietamo iespaidu, ka šī nepārtrauktības programma top grūti. Nē, es drīzāk to sauktu par atbildīgu politiku.

Ko tad isti organizācijām un pasākumu rīkotājiem paredzēts kompensēt – esošos izdevumus vai negūtos ieņēmumus? No teātra vadītāju puses dzirdēts, ka labi būtu, ja valsts palīdzētu kompensēt naudu par šajā sezonā nenospēlētajām izrādēm.

Negūtos ieņēmumus pašlaik mūsu valstī nekompensē neviens. Mūsu mērķis bija un ir panākt stabili ilgtspēju kultūras nozarē – Kultūras ministrijas pārraudzībā esošo valsts kapitālsabiedrību – teātru, Latvijas Nacionālās operas un baleta – un citu valsts kultūras institūciju darbības stabilizāciju, kur tiks kompensēta tikai daļa no zaudējumiem, kas nepieciešama algu izmaksai. Ir panākta arī vienošanās par atbalstu radošajām personām, kas tiks īstenots caur Valsts kultūrkapitāla fonda (VKKF) mērķprogrammu. To esam sadalījuši divās daļās: viena – tā, kas jau darbojas, – dikstāves atbalsts radošām personām. Savukārt lauvastiesā paredzētā tam, ko ekonomisti sauc par subsīdētām darba vietām. Mūsu mērķis nav pabalstīt kādu, lai viņš kā radoša persona krīzes laikā izdzīvotu un savilktu galus kopā. Vēlamiem sniegt viņam iespēju nodrošināt savu materiālo dzīvi tādā apmērā, lai viņš darītu to, ko prot vislabāk – radītu. Nevis vienkārši izdzīvot, bet no krīzes iznākt labākiem, spēcīgākiem un kvalitatīvākiem. Nevis vienkārši izdzīvot, bet tiešām augt.

Spraiga diskusija ar Finanšu ministru (FM) šobrīd norit par reģionālajām koncertzālēm, jo tās ir pašvaldību kapitālsabiedrības. Pēc FM datiem, pašvaldību ieņēmumi šīs krīzes laikā nav kritušies, turklāt tām ir arī tiesības ņemt aizdevumu. FM ieskatā šo problēmu vajadzētu risināt pašvaldībām pašām, savukārt es esmu rosinājis paskatīties uz šo jautājumu plašāk – valstiskā un reģionālā aspektā. Ne velti to nosaukums ir "reģionālās koncertzāles", tas ir vai-

TIMURA SUBHANKULOVA FOTO

Nauris Puntulis: "Mūsu mērķis nav pabalstīt kādu, lai viņš kā radoša persona krīzes laikā izdzīvotu un savilktu galus kopā. Vēlamiem sniegt viņam iespēju nodrošināt savu materiālo dzīvi tādā apmērā, lai viņš darītu to, ko prot vislabāk – radītu."

rāk nekā tikai vienas pilsētas koncertzāle. Atbalsts reģionālajām koncertzālēm ir valstisks jautājums.

Tūlīt jūnijā beigsies termiņš, kurā var saņemt dikstāves pabalstus. Ko darīs šo atbalstu nesaņēmušie, ņemot vērā, ka aktīvu pasākumu rīkošanu uzskat, visticamāk, vēl nevarēs?

Ja cilvēks teic – esmu šīs valsts nodokļu maksātājs un tādēļ krīzes laikā man pienāktos atbalsts, tad finanšu ministrs caur Valsts ieņēmumu dienestu viņam uzdod jautājumu – cik liela ir nodokļos samaksātā summa, un, izejot no tā, tiek saņemta kompensācija. Tikai Labklājības ministrijas kompetencē ir rūpēties par palīdzību jebkuram, nevērtējot to pēc, piemēram, nodokļu nomaksas kritērijiem. Finanšu ministrijas pienākums ir

VKKF mērķprogrammas atbalsta saņemšanai, autoram bija jābūt profesionālas radošas organizācijas biedram un jārada vai savā izpildījumā jāinterpretē mākslas darbi. Tomēr daudzi brīvmašīnīnieki izkrit no šā sieta.

Sarežģītāk ir ar tiem brīvmašīnīniekiem, kas mūzikā pārstāv tā saucamo neakadēmisko žanru un nav arī reģistrējušies radošo personu statusam. To viņi varēs iegūt caur Pašnodarbināto mūziķu biedrību, kas šobrīd top (iniciatori – Latvijā pazīstamie mūziķi Aivars Hermanis, Guntars Račs, Jānis Lūsēns, Mārcis Auziņš, Ralfs Eilands, Kaspars Zemītis u.c. – A.B.). Taču arī pēc tam, kad šis statuss būs iegūts, būs jāvērtē viņu ieguldījums kultūrā, un tam būs nepieciešami kritēriji.

Kas to izvērtēs, un vai var būt vienādi kritēriji visiem?

Tas nebūtu es, bet kādam tas būs jāvērtē. Nav noslēpums, ka arī pats esmu izaudzis no neakadēmiskās mūzikas vides, un esmu teicis saviem kolēģiem mūziķā: saprotiet, ka trīsdesmit gadu laikā esat baudījuši absolūtu brīvību un neatkarību un neviens ne pēc kādiem kritērijiem šajā valstī jūs nav vērtējis. Tagad, lai jūs varētu pretendēt uz valsts atbalstu, nevaram bezatbildīgi piešķirt naudu. Šis kritērijs būs, un, kā vienmēr, kāds noteiktā netiks, viņaprāt, novērtēts. Tādēļ jautāju pašai nozarei – vai esat uz šo gatavi? Jo nebūs tikai pozitīvais.

Varbūt esmu pirmais no ministriem, kurš tam ir pievērsis uzmanību un pateicis – jā, neakadēmiskā mūzika ir mūsu valsts kultūrtelpas sastāvdaļa, tomēr es nevaru arī bez jebkādiem kritērijiem un vērtēšanas šo daudzšķautņaino sastāvdaļu pieņemt un sniegt atbalstu. Pilnībā saprotu tos, kas šā vārda cieņpilnā nozīmē var saukties par nozares profesionāļiem – tie rada mūziku, aranžē, kvalitatīvi izpilda. Tomēr visa šī nozare patiešām nav tik viengabalaina, lai lēmumus būtu vienkāršs.

Jau atkopšanās posmā pēc šīs krīzes atbalsts nozarei varētu būt tā saucamais Rūzvelta plāns vai valsts pasūtījumi dažādās nozarēs, lai gan dzirdēti arī skeptiski viedokļi par šādu valsts iekļaušanos radošajā procesā. Vai ir jau skaidras tā aprises?

Jā, līdz šim mums vēl nav izdevies šim plānam pielāgot tādu ļoti cienīgu latvisku nosaukumu. Kādas tikai nav bijušas versijas – Spidolas plāns, "Mainies uz augšu" utt. Tā līdzība ir tikai tādēļ, ka, daudziem par pārsteigumu, Rūzvelta ekonomikas atkopšanās plānā milzīga nozīme krīzes laikā bija atvēlēta kultūrai. Toreiz tas vairāk bija orientēts uz tēlotājas, vizuālo mākslu, bet mums ir pilnīgi skaidrs, ka ar šo plānu tiks atbalstītas pilnīgi visas nozares, katrā veidojot valsts pasūtījumu.

Ja kāds saka, ka baidās tikt ietekmēti, tad – protams, tas nebūs obligāti, tomēr valsts pasūtījums būs iespēja no šīs krīzes iz-

nākt arī spēcīgākiem. Detaļās šis plāns joprojām tiek pilnveidots.

Izskanējis, ka dziedāšana no epidemioloģiskā viedokļa ir bīstama, līdz ar to koru, arī deju kolektīvu mēģinājumi no 1. jūnija var notikt tikai ierobežotā apjomā. Vai, jūsuprāt, šī situācija, tai turpinoties, neapdraud Dziesmu svētku procesu?

Krīzei sākoties, satikos ar Latvijas Pašvaldību savienības vadību un izteicu bažas par to, ka mēģinājumi nenotiek, un bija arī indikācijas, ka dažas pašvaldības lauž līgumus ar kolektīvu māksliniecišķajiem vadītājiem. Ātri uz to reaģējam un strādājam, lai Dziesmu svētku process nebūtu apdraudēts. Pirms vēl tika atļauts ierobežotā apjomā mēģināt arī amatiermākslas kolektīviem, Ints Teterovskis man emocionāli vaicāja: kāpēc profesionālie kolektīvi to drīkst un amatieri ne. Es viņu aicināju paskatīties no cita skatpunkta un lēpties ar to, ka mūsu amatiermāksla ir tik ļoti plaša, ka epidemioloģiem no tās tik ļoti bail, ka viņi nezina, kā ar to tikt galā. Nu, nebiis tā, ka mūsu plašā amatiermāksla izbeigsies dažos mēnešos tikai krīzes dēļ. Man patika, kā reiz atbildēja Viesturs Kairiņš uz līdzīgām bažām par Dailes teātri – vai tas varētu nomirt krīzes laikā; ja tā notiktu, tas būtu ļoti slikts teātris. Protams, mēs situācijai ļoti rūpīgi sekojam līdzi.

"Sinfonietta Rīga" māksliniecišķais vadītājs Normunds Šnē nesēn

Domu par kultūru kā biznesu šovasar ieteiktu nolikt malā un vienkārši pieņemt kā nenovēršamo.

koncertzālēm, jo tās ir pašvaldību kapitālsabiedrības. Pēc FM datiem, pašvaldību ieņēmumi šīs krīzes laikā nav kritušies, turklāt tām ir arī tiesības ņemt aizdevumu. FM ieskatā šo problēmu vajadzētu risināt pašvaldībām pašām, savukārt es esmu rosinājis paskatīties uz šo jautājumu plašāk – valstiskā un reģionālā aspektā. Ne velti to nosaukums ir "reģionālās koncertzāles", tas ir vai-

vērtēt personu viņa nomaksāto nodokļu, bet Kultūras ministrijas pienākums – viņa ieguldījuma valsts kultūrtelpas kontekstā.

Var vaičēt, vai pēkšņais krīzes laiks ir īstais, kad mērit, cik kurš ir samaksājis nodokļos vai kāds ir bijis viņa ieguldījums. Līdz šim, lai iegūtu radošas personas statusu, kas ir priekšnosacījums

augt"

“Aicinu lepoties ar to, ka mūsu amatiermāksla ir tik plaša, ka epidemiologiem no tās tik ļoti bail, ka viņi nezina, kā ar to tikt galā.

"Latvijas Avīzei" teica: "Redzu, ka pie mums šie pulcēšanās ierobežojumi ir gumijveidīgi – šur tur tie ir ļoti stingri, bet citur – pilnīgi nesaprotami fleksibili un liberāli."

Atbildēšu to pašu, ko savulaik Teterovska kungam: esam lepmi par to, ka epidemiologi no mūsu mūzikas spēka tik ļoti baidās un ir nobažījušies. Protams, es saprotu, arī man kā pilsonim pirmajā acu uzmetienā šķiet – kā tad tā, "Depo" un citos lielveikalos katru nedēļas nogāli ir tāds ārprāts, bet kultūras notikumi, kas, liekot svaru kausos, būtu salīdzinoši nekaitīgi, tiek aizliegti. Bet – atkal! Būsim lepmi par mūsu kultūras masveidību!

Bet vai tomēr nav bažas, ka vasarā latvieši brauks uz mūzikas festivāliem Igaunijā, kur no 1. jūlija ārā varēs pulcēties līdz 1000 cilvēkiem? Pulcēšanās ierobežojumiem trijās Baltijas valstīs, starp kurām ir atvērta robežas, tomēr vajadzēja būt kaut cik salīdzināmiem. Ar šo nevēlos teikt, ka mums būtu tūlīt jāņem no igauņiem piemērs.

Pirmkārt, mēs jau vēl nezīnām, kā Igaunijā būs 1. jūlijā. Otrkārt, es vēlos uz šo lietu skatīties atbildīgi, jo dažādās valstīs ir pietiekami daudz piemēru, ka šī liberālā politika ir ļoti dārgi maksājusi, un cena – cilvēku dzīvība – ir pārāk liela, lai mēs varētu eksperimentēt. Mēs, es ceru, pēc 9. jūnija liberalizēsīm šos noteikumus, bet tas nekad nebūs vairāki tūkstoši vienā pasākumā. Kas tad pēc būtības ir aizliegts? Nav aizliegts radīt, kultūras cilvēks šādā vai tādā formā var piedalīties mēģinājumos. Viņam ir iespēja gūt kontaktu ar skatītāju, un tam obligāti nebūt nav jābūt tik daudzskaitlīgam. Pēc būtības, ja mākslinieks saka: es sava izpildījuma laikā zālē gribu redzēt kaut vienu acu pāri, tad šobrīd viņam ir iespēja redzēt vismaz divdesmit piecus. Vienīgais, kas liegts, mēs nevaram šobrīd ar šo jomu pelnīt, nodrošināt iztiku. Tomēr esmu drīzāk to pozīcijas piekritējs, kuri uzskata: šovasar kultūra un izklaide nebūs pelnoša. Tiem, kam tas ir izdzīvo-

šanas jautājums, iespēju robežās palīdzēsīm. Es iestātos par pulcēšanās ierobežojumu mazināšanu tādā mērā, lai kultūras cilvēki nezaudētu profesionālo kvalifikāciju un iespēju satikties ar skatītāju, bet domu par kultūru kā biznesu šovasar ieteiktu nolikt malā un vienkārši pieņemt kā nenovēršamo. Mēs nevaram palīdzēt nozarei, aizvien palielinot riskus līdzcīvēku veselībai un dzīvībai.

Runājot par ekonomikas sildīšanu ar celtniecību, esat teicis, ka jūsu prioritāte būtu uzbūvēt Rīgā jaunu akustisko koncertzāli. Nenoliedzot tās nepieciešamību, nevar nepamanīt, ka jau uzceltās reģionālās zāles šobrīd izjūt lielas problēmas, kuras nebeigsies kā uz burvju mājienu. Vai nav arī bažas, ka kultūras baudīšanas paradumi Covid-19 ietekmē var mainīties tik radikāli, ka tik lielas zāles var nebūt nepieciešamas?

Vispirms – šie paradumi nemainīsies, lai gan, protams, pieļauju dažādas versijas pēc krīzes beigām – tiklab piesardzīgo, kā pārdrošo – kas vienkārši visu apgāzīs. Taču, domājot lielākās kategorijās, pasaule ir pieredzējusi ne šādas krīzes vien. Jā, krīze ienesis kādas korekcijas, bet, lai runātu tādā aspektā, ka nu mums vairs nebūs vajadzīga koncertzāle – pilnīgi un kategoriski nepiekrītu.

Uzņēmējs Normunds Bergs tviterī nesēn ierakstīja: "Koncertzāles celtniecības vietā (..) kultūras nauda būtu jādod LTV kultūras saturam (..). Taisiet dzejas lasījumus feisbukā, koncertus jūtībā. Saturs jāfinansē, ne betons." Ko jūs viņam atbildētu?

Pretēji Berga kungam, esmu pārliecināts, ka betonā ir jāinvestē. Taču – ir jāinvestē "gudrā betonā". Ieguldījums Latvijas Laikmetīgās mākslas muzejā, Rīgas akustiskās koncertzāles būvē jābūt gudrām investīcijām. Esmu pārliecināts, ka krīze ir īstais laiks, lai paveiktu līdz šim neizpildītos mājas darbus. Pielikšu visas pūles, lai šīs krīzes laikā tiktu likti pamati gan vienai, gan otrai kultūrā tik ilgi gaidītajai un nozīmīgajai būvei.

Avots : Latvijas Avīze
Datums : 04-06-2020

Covid trieciens kaimiņos.

Zaudējumi un piesardzīgs optimisms

Visu triju Baltijas valstu pieredze ar atbalstu kultūrai Covid-19 krīzē pierāda, cik nozīmīgi ir laikus pieņemti un valstiski izsvērti lēmumi

DIĀNA JANCE

Koalīcijas partijas aizvakar vienojušas Latvijas kultūras nozarei Covid-19 krīzes pārvēršanai piešķirt papildu 32 miljonus eiro, kurus plānots sadalīt pabalstiem, infrastruktūrai un modernizācijai – radošuma atbalstam. "Šodien ir priecīga diena, beidzot ir panākta vienošanās par konkrētiem skaitļiem, par ko iepriekš varējām runāt ieceru formātā," pirmdien pēc Sadarbības padomes sēdes teica kultūras ministrs Nauris Puntulis. Arī šajā numurā "Kultūrzīmes" var lasīt, kādus netradicionālus ceļus un platformas komunikācijai ar auditoriju meklē Latvijas kultūras profesionāļi. Līdzās tam sazinājāmie arī ar Igaunijas un Lietuvas kultūras jomas pārstāvjiem, lai noskaidrotu, kā viņi pārdzīvo Covid-19 krīzi.

Igaunija: ir apdraudēta nepārtrauktība

"Kultūrzīmes" jau rakstīja, ka Igaunijas valsts kopējais atbalsts kultūrai un sportam Covid-19 krīzē – 25 miljoni eiro – domāts ikvienam kultūras darbiniekam, arī tiem, kuri nekad agrāk nav pretendējuši uz valsts finansējumu ("Kultūras nozare krīzē gaida noteiktību", "Kultūrzīmes", 6. 05. 2020.) Vēl seši miljoni eiro paredzēti valsts, pašvaldību un arī privātiem muzejiem, savukārt četri miljoni (katrai nozarei) – valsts un neatkarīgi teātri un koncertzāļu atbalstam.

Kultūras ministrijas sastādītā krīzes finansējuma atbalsta programmā radošām personām ietverti arī Igaunijas Dziesmu un deju svētku diriģenti un horeogrāfi – viņi kopumā saņems 600 tūkstošu eiro. 500 tūkstošu eiro finansējums paredzēts literatūras un izdevēdarbības nozarēm, kā arī vēl 500 tūkstoši eiro – dizaina kompāniju ienākumu kompensācijai.

Izskatot publiskajos informācijas resursos pieejamo informāciju, var secināt, ka Igaunijas koncertu un citu kultūras pasākumu organizatori vēl ir piesardzīgi, kaut gan valsti no 1. jūnija iespējama pulcēšanās līdz pat 100 personām brīvdabā, ievērojot divu metru distanci. (No 1. jūlija plāno atļaut brīvdabas pasākumus, kuros, ievērojot epidemiologu noteiktos drošības ierobežojumus, varētu

EKRĀNUZŅĒMUMS NO FACEBOOK

Kadri Voranda kopā ar bašģitāristu Mihkelu Malgandu uzstājas Tallinas Mūzikas nedēļas festivālā.

pulcēties līdz pat tūkstoš cilvēkiem.) Piemēram, Igaunijas Drāmas teātris savu sezonu slēdza jau aprīļa beigās. "Vānuaines" teātris paredz sezonu turpināt no 3. jūlija, bet, piemēram, Rakveres teātris gatavojas to atsākt 13. augustā. Kā 21. maijā notikušajā Baltijas valstu operas direktoru videokonferencē atzina Igaunijas Nacionālās operas ģenerāldirektors Aivars Mae, līdzīgi kā Latvijā un Lietuvā, arī Igaunijā tiekot vērtētas iespējas rīkot brīvdabas pasākumus, kas varētu notikt jau vasarā.

Tuvākais oficiāli izziņotais lielākais kultūras pasākums Igaunijā būs 26. jūnijā Hāpsalā, Ūmeisas muižas parkā, kur gan brīvdabā, gan iekštelpās plānots Hāpsalas Čaikovska festivāls ar teātra izrādīti, kā arī vairākiem koncertiem.

"Kultūrzīmes" sazinājās ar Igaunijas koncertaģentūras "Eesti concert" pārstāvi ANDRI MAIMETU, lai noskaidrotu, cik spēcīgi Covid-19 krīze ir skārusi Igaunijas koncertorganizācijas. "Eesti concert" katru gadu organizē vairāk nekā 1000 koncertus Igaunijā un ārzemēs. Aģentūras pārvaldījumā kopumā ir piecas Igaunijas vislielākās koncertzāles – gan slavenā "Estonia" koncertzāle Tallinā, gan reģionos – "Vanemuine" koncertzāle Tartu, Pērnavas koncertzāle, Jehvi koncertzāle, kā arī Jāņa baz-

nica koncertzāle Sanktpēterburgā.

– Kā Igaunijas mūziķi un koncertorganizācijas pārvar Covid-19 krīzi?

A. Maimets: – Pēdējā mē-

PERSONĪSKĀ ARHĪVA FOTO

“Tas tika izlemts jau pašā sākumā – nevienam Covid-19 dēļ nav jāzaudē ne darba vieta, ne arī alga.”

neša laikā mākslinieki, kurus pazīstu tieši mūzikas jomā, atkal kļuvuši optimistiski un ir gatavi sākt strādāt – visi vēlas sanākt kopā mēģinājumos un koncertēt. Ar katru dienu cilvēki kļūst aizvien priecīgāki, un tam ir pamats, jo, sākot ar pirmo jūniju, daudzi ierobežojumi ir atcelti un, ja vien viss būs labi, pēc 1. jūlija jau varēsim atgriezties pie iecerētajiem plāniem. Zinu, ka ir bijušas dažādas pieejas – daži pasākumu organizatori nedarīja tikpat kā neko, citi izmēģināja dažādas digitālas iespējas,

citi plāno koncertus tikai vasaras beigās, bet mēs, "Eesti concert", izlēmām, ka nopietnāku programmu aizsāksim jau 1. jūlijā.

Ir svarīgi uzsvērt, ka Igaunijas Kultūras ministrija uz krīzi reaģēja tiešām ātri, un jebkurš, ne tikai valsts paspārnē esošās koncertaģentūras, bet katrs mūziķis vai mūzikas jomas profesionālis varēja pretendēt uz atbalstu, kura kopējais apjoms ir četri miljoni eiro. Vēl jau gan finansējums nav nokļuvis līdz mūsu kontiem, bet ir zināms, ka tas

– Vai ir nācies kādus mūziķus vai tehniskos darbiniekus atlaist no darba?

– Nē. Ir ļoti svarīgi uzsvērt – visiem ir saglabātas pilnas darba algas un esošās darba vietas. Tas tika izlemts jau pašā sākumā – nevienam Covid-19 dēļ nav jāzaudē ne darba vieta, ne arī alga. Šā jautājuma risināšana tiek koordinēta kopā ar Igaunijas Sociālo lietu ministriju. Diezgan daudzi mūsu darbinieki savu algu šobrīd saņem caur Sociālo lietu ministrijas Bezdarba apdrošināšanas fondu – ja darbinieks atbilst visiem kritērijiem, tad algas apjoms ir pilnībā saglabāts.

KADRI VORANDA šobrīd ir viena no Igaunijā populārākajām un interesantākajām mūziķēm. Viņa māk spēlēt uz dažādiem instrumentiem, pati komponē un atraktīvi izpilda savus skaņdarbus. Pēdējā laikā uzstājas duetā kopā ar džeza virtuozu, bašģitāristu Mihkelu Melgandu, "Kadri Voorand Quartet" un vokālo ansambli "Estonian Voices". "Kultūrzīmēm" bija iespēja virtuāli sazināties ar mākslinieci un noklausīties viņas 28. maija koncertu no Igaunijas Nacionālās operas.

– Cik spēcīgi jūs kā mūziķi ir ietekmējuši Covid-19 krīze?

K. Voranda: – Personīgi man to koncertu emocionālā nozīme, kuriem vajadzēja notikt, bija lielāka nekā to skaits

un finansiālais ieguvums. Domāju, ka pasaulē varētu būt daudzi mākslinieki, kuriem ir līdzīga situācija. 2020. vajadzēja būt vienam no vissvarīgākajiem manas karjeras gadiem. Tieši pirms krīzes ierakstīja kompānija "ACT" izdeva manu albumu, un tā izplatīšana bez koncertiem ir samērā mazefektīva. Īpaši žēl, ka klausītāji nedrīz improvizācijas. Bet cerība paliek, un es aktīvi meklēju veidus, kā sasniegt jaunu auditoriju, izmantojot plašās interneta pasaules iespējas, taču jāņem vērā, ka tā ir daudz sarežģītāka un neparedzamāka nekā fiziskā.

– Vai esat saņēmusi atbalstu no Igaunijas valdības? Vai tam bija viegli pieteikties?

– Ja nerunājam par finansiālo pusi, vissvarīgākais ir tas, ka neesmu slima un joprojām varu radīt mūziku un pavadīt laiku tajā "slepenajā pasaulē". Un mani klausītāji par pievienoties ierakstiem jebkurā brīdī, kad viņi to vēlas.

Mūsdienās nav tik viegli novērtēt finansiālos zaudējumus, jo mani koncerti ir kā ieguldījums nākotnē. Normāla situācija tas ir vairāk par pastāvīgu ienākumu un ieguldījumu plūsmu, svarīgākais ir nepārtraukti augt. Tagad ir apdraudēta nepārtrauktība.

Diezgan viegli bija pieteikties uz valdības minimālo atbalstu, lai mēnesi vai divus izdzīvotu. Daudz grūtāk ir pieteikties uz atbalstu ieguldījumiem jaunu ienākumu

avotu izgudrošanā, jo nav pat vēl zināms, kā tirgus situācija attīstīsies. Bet es cenšos saprast procesu un iespējas, lai sasniegtu savu auditoriju šajā jaunajā pasaulē. Mūsu valdība katru dienu aktīvi strādā, lai izdomātu jaunus atbalsta veidus. Maziem un lieliem uzņēmumiem ir atšķirīgi mehānismi. Un lielākoties atrasti nozīmīgi atbalsta risinājumi, aktīvi cenšoties aptvert visas puses – no mūziķiem līdz skaņu un gaismas tehniķiem. Igaunijas mūziķi lielākoties ir uzņēmēji, kuriem pieder nelieli, dažāda formāta uzņēmumi. Lielākā atbalsta daļa sedz ienākumu nodokļa summu, kas samaksāta iepriekš. Šīs sistēmas negatīvā puse ir tāda, ka daudzi no mums mākslā iegulda lielāko savu ienākumu daļu, iegulda jaunus projektus, nevis iztērē tikai izdzīvošanai. Nerunāju par dažiem valdības apkrāpšanas "veidiem", bet par reāliem ieguldījumiem. Lai eksportētu kaut ko unikālu, bieži vien ir vajadzīgi daudz lielāki ieguldījumi. Valsti ar dažkārt lielāku ekonomiku vietējais tirgus var pabarot, bet mūsu gadījumā, mazajās valstīs, eksports ir izdzīvošanas jautājums.

Pašlaik strādāju pie jaunas mūzikas radišanas. Tāpat esmu organizējusi divus tiešsaistes koncertus, vienu ar brīvprātīgu ziedojumu un otru ar noteiktu biļetes cenu. Patiesībā cilvēki ir pieraduši iegūt bezmaksas mūziku no interneta. Lai to mainītu, vajadzēs daudz pūļu, laika un kolektīvu lēmumu, taču mums noteikti ir jāsāk mainīt šo domāšanu visā pasaulē. Taču tas mainīsies tikai tad, ja visa mūzikas pasaule piedalīsies šajās pārmaiņās. Bet esmu pozitīvi noskaņots.

Lietuva: diskusijas par "sarkofāgu kultūrai"

Līdzās dažādiem atbalsta veidiem Covid-19 krīzē, par kuriem "Kultūrzīmes" jau rakstīja ("KZ", 6. 05. 2020.), domājot par kultūras nozares nākotni pēc krīzes pārvarēšanas, Lietuvas Kultūras padome maija sākumā izsludināja kultūras organizāciju pieteikšanos uz atbalsta programmu trīju miljonu eiro apjomā ("Kultūras un mākslas organizāciju jaunie pakalpojumi/

produkti"), paredzot finansējumu kultūras produktu un pakalpojumu pielāgošanai digitālajai videi, jaunu kultūras produktu un/vai pakalpojumu izstrādei, kas pielāgota mākslas patēriņam ārkārtas situācijas periodā un pēc tā.

Tomēr Lietuvā valsts finansējums kultūrai krīzes laikā ir izsalcis arī asas diskusijas, kurās iesaistījies pat prezidents Gītans Nausēda, kurš maija beigās, tiekoties ar kultūras jomas pārstāvjiem Viļņas pilsētas teātri, aicinājis pārskatīt kultūrai piešķirto līdzekļu izmantošanu, novirzot tos kultūras attīstībai un uzturēšanai, nevis daudzkārt atbalstot kultūras iestāžu būvniecības procesus. "Kultūras glābšana drīzāk atgādina būvniecības nozares glābšanu. Šis nav pareizais ceļš, kurš būtu ejams, tā vien izskatās, ka būvējam sarkofāgu kultūrai, kas būs izgatavots no mūra un ķieģeļiem."

"Krīzes apstākļos pievērsoties kultūrai, mēs parādām savas valsts briedumu," uzsveris G. Nausēda. Pēc Lietuvas valsts vadītāja sacīta, ir jāizvairās no ietaupījumiem uz kultūras reķina un jāstiprina palīdzība reģioniem, jo pandēmijas krīze var padziļināt jau tā lielo atšķirību kultūras pakalpojumu kvalitātē un pieejamībā starp lielākajām pilsētām un rajoniem.

Kā viens pēc otra sociālajos tīklos ziņo teātri un koncertzāles, atceļot karantīnas ierobežojumus masu pasākumiem, Lietuvas valsts nacionālās kultūras institūcijas ar pasākumiem uz skatuvēm lielākoties atgriezīsies ne agrāk kā no jūnija vidus. Saskaņā ar valdības apstiprināto plānu no 1. jūnija Lietuvā ir atļauti pasākumi telpās ar 100 un brīvdabas pasākumi ar 300 dalībniekiem. Vēlāk, ik pēc divām nedēļām, potenciālo dalībnieku skaitu paredzēts palielināt par 50 dalībniekiem telpās un 200 ārpus tām.

Starp lielākajiem tuvākā laika pasākumiem Lietuvā minami četri Viļņas festivāla koncerti, kuri notiks, sākot ar 9. jūniju. Trīs no tiem ir paredzēti ierobežotai auditorijai Viļņas filharmonijā, kā arī tos pārraidīs internetā, televīzijā un uz lielā ekrāna ēkas ārpusē Basanaviča laukumā. Ceturtais, 18. jūnija, koncerts Sv. Jāņa baznīcas pagalmā jau tiek plānots aptuveni 500 skatītājiem. Gandrīz visas Lietuvas kultūras iestādes pamazām plāno atsākt darbus. Piemēram, Klaipēdas Drāmas teātra vadītājs Tomass Jočis paziņojis, ka teātra radošajiem darbiniekiem vasaras pārtraukuma nebūs, un jau 13. un 14. jūnijā ierobežotam skaitam skatītāju būs atvērta mazā zāle.

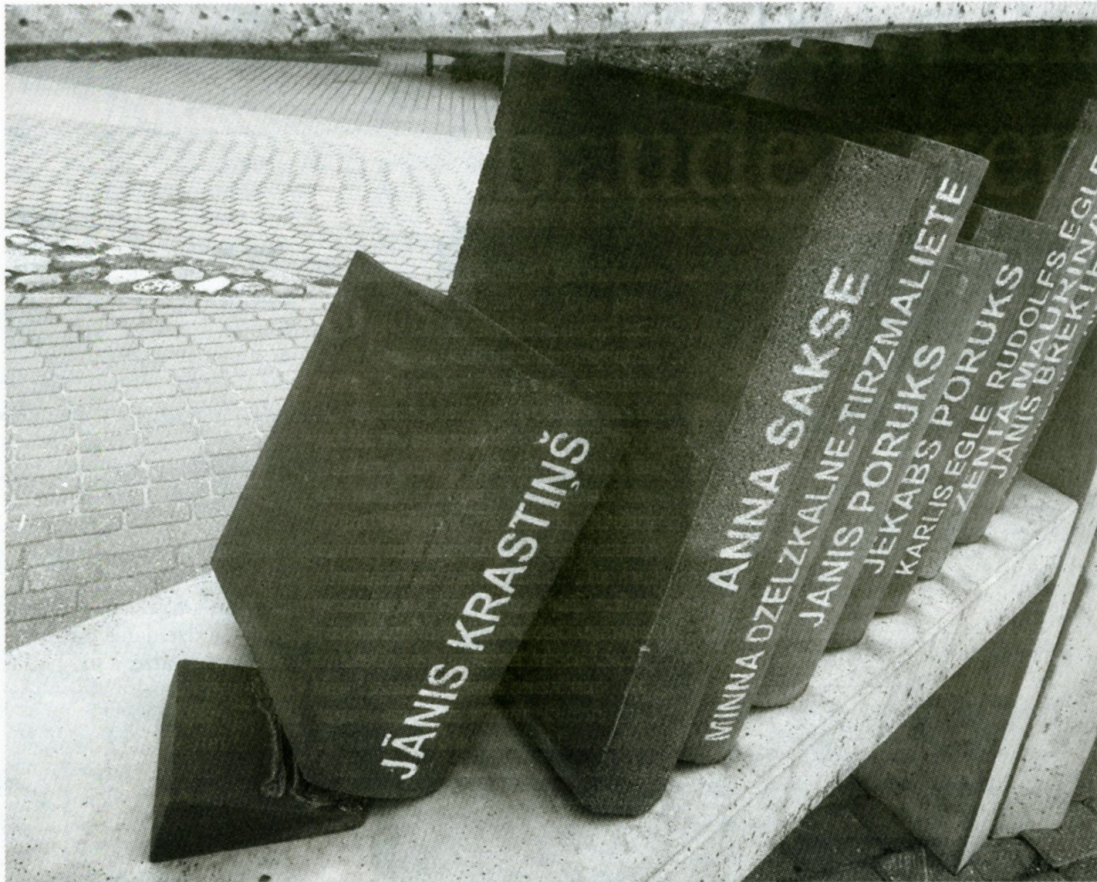

SCANPIX / LETA FOTO

LIETUVAS PREZIDENTS GĪTANS NAUSĒDA:

“Tā vien izskatās, ka būvējam sarkofāgu kultūrai, kas būs izgatavots no mūra un ķieģeļiem.”

Avots : Kultūrzīmes
Datums : 03-06-2020

VIDES OBJEKTS ir un reizē nav pabeigts. Vēl pievienojamas būtu papildu grāmatas. Vēl izglītojami gulbenieši par to, ka cilāt grāmatas plauktā nedrīkst. FOTO: DIĀNA ODUMIŅA

Runās par “Goda bibliotēkas” papildināšanu

Jau trešo gadu Gulbenei ir sava “Goda bibliotēka” – moderns vides objekts, kuru iecerēts turpināt papildināt, kamēr viss no dzelzsbetona veidotais plaukts būs pilns ar akmens grāmatām.

Katra grāmata, kā zināms, ir veltīta konkrēta cilvēka piemiņai. Šobrīd plauktā ir 30 grāmatas, uz katras no tām ir uzrakstīts kāda novadam nozīmīga kultūras vai sabiedriskā darbinieka vārds. Iepriekšējā papildināšanas reize ar jaunām akmens grāmatām notika pagājušajā vasarā, kad tika pievienotas 5 grāmatas.

Šogad agrā pavasarī bijusi doma turpināt likt klāt grāmatas, “Dzirkstelei” stāsta “Goda bibliotēkas” autors tēlnieks Ivars Drulle. Saruna par to pašvaldībā viņam bijusi tieši pirms COVID-19 krīzes. “Tad viss apstājās, jo neviens nezināja, kas notiks. Tagad varētu sākt sarunas no jauna. Doma bija par vēl 5 jaunām grāmatām,” stāsta tēlnieks. Tāpat kā iepriekš par personībām, ar kuru vārdiem vēl būtu papildināma “Goda bibliotēka”, lemj pašvaldības kultūras komisija. Tā savukārt uzklausa sabiedrības domas.

I.Drulle piebilst, ka, papildinot

plauktu, pie reizes varētu sakopt esošos defektus. “Izskatās, ka kāda grāmata vai vairākas ir atplēstas. Kad būšu Gulbenē, apskatīšos,” saka tēlnieks, apstiprinot “Dzirksteles” bažas (laikraksts tēlniekam nosūtīja fotogrāfijas, fiksējot to, kā šobrīd izskatās grāmatu izvietojumus “Goda bibliotēkā”).

Vides objekts “Goda bibliotēka” oficiāli tika atklāts Novadnieku dienās 2017.gada 28.jūnijā. Tā izveide tika atbalstīta ar Valsts kultūrkapitāla fonda 5000 eiro finansējumu. ■

- Diāna Odumiņa

Bīriņu bibliotēkas Grāmatu klubiņš nosvin 10. jubileju

Nesen savu 10. jubileju nosvinēja Bīriņu bibliotēkas Grāmatu klubiņš. Tiesa, pandēmijas ierobežojumu dēļ tā dalībnieki varēja beidzot sanākt kopā ar divu mēnešu nokavēšanos un joprojām ievērojot fizisko distancēšanos. Labprāt būtu gribējuši pasēdēt ārā, taču tam traucējuši odi un pavēssais laiks. Protams, šādā reizē neiztika bez cienasta un atskatīšanās uz paveikto.

Bibliotēkas vadītāja Līga Jelniece stāsta, ka klubiņš savulaik *piezimis* pēc iedzīvotāju sapulces, domājot, kāda veida brīvbrīžu aktivitāti varētu vietējiem piedāvāt. – *Sākām tikties katra mēneša pēdējā trešdienā. Arvien pārrunājam, ko katrs izlasījis. Tā ir gan jaunākā literatūra, gan dažkārt arī kāda senāka grāmata. Priecē, ka man ir dāmas, kuras regulāri lasa dzeju,* – teic vadītāja. Klubiņa aktīvākā apmeklētāja ir Daina Drēviņa, kura šajos gados nav izlaidusi gandrīz nevienu satikšanos. Arī pārējās dalībnieces ir dāmas un reizēm viņu kompānijai piedrošoties viens kungs. Ja sākotnēji interesi izrādījuši galvenokārt seniori, tad nu jau kolektīvam piepulcējušās arī gados jaunākas lasītājas. Cilvēki novērtē, ka vietējā bibliotēkā ir pieejami arī pavisam svaigi izdevumi, par kuriem tikko dzirdēta vai redzēta reklāma. Klubiņā pārrunātie iespaidi par lasīto vadītājai noder, arī iesakot darbus citiem bibliotēkas lietotājiem, jo pati visu nevar paspēt iepazīt.

Bīriņu bibliotēkas Grāmatu klubiņa dalībnieces tā 10. jubilejas tikšanās reizē

Skaidrs, ka sanākšanas reizēs apspriež arī jaunumus pagastā un novadā. Šoreiz neiztikts bez sarunām par to, kā katrs sadzīvojis ar ārkārtējās situācijas laiku. L. Jelniece atzīst, ka kopumā tas nav mainījis interesi tikt pie grāmatām. Vien martā, kad tikko viss sācies, daudzi bijuši

samulsuši, ko īsti drīkst un ko ne. – *Kamēr klātienē apmeklējums nebija ļauts, apmainījām grāmatas pie bibliotēkas durvīm. Citi pat, dzīvojot mājas režīmā, izlasīja vairāk nekā iepriekš,* – viņa secina.

Ilva BIRZKOPE
Līgas JELNIECES foto

Ķoņu tautas nama un bibliotēkas darbs ierobežojumu laikā

Virusa dēļ izsludinātā ārkārtas situācija ir skārusi pilnīgi visas dzīves jomas, ieradumus un iestādes, tajā skaitā Latvijas publiskās bibliotēkas un kultūras namus, un ikviens no tām šo situāciju risina nedaudz citādāk, tomēr noris aktīvs, kaut arī no malas neredzams darbs.

Katra bibliotēka izvēlas atšķirīgu pieeju, tomēr ņemot vērā Kultūras ministrijas ieteikumus. Arī līdz šim bija iespējams gan rezervēt grāmatas, gan bez maksas lietot datubāzes, lasīt grāmatas *3td e-grāmatu bibliotēkā*, bet līdz ar bibliotēku fizisku aizslēgšanu šos pakalpojumus kopumā izmanto vairāk lasītāju nekā līdz šim. Kaut arī Ķoņu bibliotēka savas durvis apmeklētājiem bija slēgusi, nepacietīgākajiem lasītājiem, laikus sazinoties un ievērojot visus nepieciešamos piesardzības pasākumus, grāmatas tika izsniegtas un saņemtas (arī piegādātas mājās), tad uzglabātas karantīnā (slēgtā iepakojumā, vietā, kur ikdienā neuzturas cilvēki).

Ierobežojumi ļāvuši pievērsties darbiem, kuriem dažkārt ikdienā laika atliek mazāk – pie krājumu pārskatīšanas un nolietoto grāmatu norakstīšanas, novadpētniecības materiālu kārtošanas un digitalizēšanas. Kultūras darbiniekiem notikušas vairākas mācības tiešsaistē, ne tikai klausoties lektoros, bet arī aktīvi līdzdar-

bojoties tiešsaistes darba grupās, rodot jaunas idejas un sadarbības iespējas. Visspilgtāk tas izpaudies mācību seminārā «Kultūras un cilvēcisks pieskāriens tiešsaistē», kad mācībām pievienojās vairāk nekā četri simti dažādu jomu Latvijas (arī citu Eiropas valstu) kultūras darbinieku, divu nedēļu garumā virtuāli tiekoties gan kopīgās apmācībās, gan strādājot nelielākās grupās – ģenerējot jaunus risinājumus un pasākumu veidus. Domājams, ka arī Naukšēnos tiks realizēta kāda no šīm iecerēm.

Pašlaik bibliotēka atkal ir atvērta lasītāju apmeklējumiem, tomēr jāatceras ievērot sanitāros drošības ieteikumus – ievērot

matas uz noteiktu dienu skaitu tiek ievietotas karantīnā, tikai tad izsniegtas citam lasītājam, tātad gaidīšanas laiks uz interesējošo grāmatu kļūst ilgāks, tāpēc vienā reizē labāk paņemt nelielu skaitu grāmatu. Katram jāatceras arī pavisam nopietns noteikums – ja Tev ir slimības simptomi vai pēnākums ievērot pašizolāciju/mājas karantīnu, aicinām neapmeklēt iestādes! Bibliotēka drīkst neapkalpot personu ar slimības pazīmēm.

Pašlaik notiek arī bibliotēku vēstures pētīšana. Vai zināji, ka Ķoņu bibliotēkai 2021. gadā būs apai 100 gadi? Ja Tev ir kāds atmiņu lādītē ieraugāms, ar Ķoņu bibliotēku saistīts stāsts, attēls

tēmu un izstādēm atbilstošu gaisīgu sistēmu. Iespēja to novērtēt ir jau jūnijā, jo pasākumi ar nelielu apmeklētāju skaitu, ievērojot distancēšanos un higiēnas prasības, nu ir atļauti. **8. jūnijā pl. 18** Zirgu pasta stacijā notiek **Eģītas Podnieces fotogrāfiju izstādes *Mirkļis pirms*** (angliskā versijā *It's not season yet*) atklāšana un tikšanās ar autori. Izstādē skatāmas fotogrāfijas, kas tapušas pusgada ceļojumā pa Balkānu valstīm, ietverot šo zemju neparasto skaistumu un savdabību. «Attēlu kopums veido mierīgu klusuma ainu, pēta un aprīno mirkli pirms. Pirms kā? Tas būs jāizzina katram pašam...» interesi rosina fotogrāfe. Izstāde bibliotēkas darba laikā apskatāma līdz augusta vidum.

Jūnija mākslas aktivitātes turpinās mākslinieki, kuri *Land art* tehnikā Ķoņu kalnā veidos objektus no dabas materiāliem. *Len-dārts* ir gaistoša māksla, no kuras ilgstošā laika griezumā paliek fotogrāfijas. Mākslas objektus rada, izmantojot konkrētā vidē atrodamos materiālus – zarus, smiltis, čiekurus, akmeņus, koku lapas, ziedus, jebko, kas rodams dabā. Procesam vai objekta skicēm laikus sagatavoties nevar, jo nezini, ko todien dotajā vidē uziesi. Darbs prasa laiku, jo vajag saprast, kas šeit ir, ko un kādos izmēros iespējams radīt. «Daba vienmēr ir gaumīga, ja cilvēks pārlieku nav tajā iejaucies – ne-

viens krāsu salikums, neviena ainava nav nebaudāma. *Land art* ir izvēle radīt dabā, nedaudz pieskaroties tai, atstājot pēdas, kas ar laiku izgaist,» uzskata māksliniece Sanda Zeme. «Tā ir laba iespēja gan profesionāliem, gan neprofesionāliem māksliniekiem izcelt konkrētās vietas īpašo skaistumu, radot labai draudzīgus mākslas darbus. Tie varētu iedvesmot garāmgājējus arī pašiem vairāk laika pavadīt dabā un izmēģināt savus spēkus kāda darba radīšanā,» ieskicē Jānis Gutāns-Grasis. Objektu veidošanai Ķoņu kalnā nepieciešami mākslinieku palīgi, dodot lielisku iespēju izpausties ne tikai radošiem pieaugušajiem, bet arī jauniešiem, kuri mākslinieku vadībā ir gatavi pielikt roku vienkāršu darbu veikšanā, dodot savu ieguldījumu mākslas darbu tapšanā. **Ja esi gatavs vienu vai vairākas dienas iesaistīties *Land Art* objektu veidošanā Ķoņu kalnā laikā no 17. jūnija**, piesakies, zvanot Kadrijai 29343960 līdz 9. jūnijam! Iesaistīšanās iespējama ne vairāk par 10 cilvēkiem, tāpēc esi pirmais! Kādu mākslinieki būs ieraudzījuši Ķoņu kalna apkārtni un ar kādiem objektiem tā tiks papildināta, interesenti varēs apskatīt pēc 20. jūnija tik ilgi, kamēr daba atkal ieviesīs savu kārtību.

Kadrija Mičule,
Ķoņu bibliotēkas/tautas nama
vadītāja

“ Daba vienmēr ir gaumīga, ja cilvēks pārlieku nav tajā iejaucies.

divu metru distanci starp cilvēkiem, dezinficēt rokas, ienākot/uzturoties telpās, vēlams iepriekš piezvanīt par izdevumu rezervāciju (to var izdarīt arī, izmantojot bibliotēkas e-katalogu <https://valmiera.biblioteka.lv/Alise/lv/advancedsearch.aspx>) un apmeklējuma laiku (lai izvairītos no vairāku cilvēku satikšanās. Ķoņu bibliotēkas krājumā ir iegādātas jaunas grāmatas, daļu no tām veiklākie lasītāji jau iepazīst. Jārēķinās, ka atpakaļ atnestās grā-

matas uz noteiktu dienu skaitu tiek ievietotas karantīnā, tikai tad izsniegtas citam lasītājam, tātad gaidīšanas laiks uz interesējošo grāmatu kļūst ilgāks, tāpēc vienā reizē labāk paņemt nelielu skaitu grāmatu. Katram jāatceras arī pavisam nopietns noteikums – ja Tev ir slimības simptomi vai pēnākums ievērot pašizolāciju/mājas karantīnu, aicinām neapmeklēt iestādes! Bibliotēka drīkst neapkalpot personu ar slimības pazīmēm.

Pašlaik bibliotēka atkal ir atvērta lasītāju apmeklējumiem, tomēr jāatceras ievērot sanitāros drošības ieteikumus – ievērot matas uz noteiktu dienu skaitu tiek ievietotas karantīnā, tikai tad izsniegtas citam lasītājam, tātad gaidīšanas laiks uz interesējošo grāmatu kļūst ilgāks, tāpēc vienā reizē labāk paņemt nelielu skaitu grāmatu. Katram jāatceras arī pavisam nopietns noteikums – ja Tev ir slimības simptomi vai pēnākums ievērot pašizolāciju/mājas karantīnu, aicinām neapmeklēt iestādes! Bibliotēka drīkst neapkalpot personu ar slimības pazīmēm.

Durvis atvērtas, bibliotekāri ierindā

Zinaida Logina

Valsti turpinās noteiktais ārkārtas stāvoklis. Jautājām bibliotēkās strādājošajiem, kā tas ietekmējis šīs iestādes dzīvi. Vai apmeklētāji nāk, ko lasa, par ko interesējas un kā šajā situācijā jūtas paši darbinieki.

Igojas pēc lapu čaukstēšanas

Balvu Centrālā bibliotēka apmeklētājiem durvis vēra 16.maijā. Vecākā bibliotekāre sabiedrisko attiecību jautājumos INGRĪDA SUPE stāsta, ka bibliotēkas darbinieki ir noilgojušies pēc lasītāju solījumiem un avižu lapu čaukstēšanas. "Bibliotēkas durvis ir atvērtas. Gaidot tikšanās ar saviem apmeklētājiem, esam nedaudz pārkārtojuši lasītavas. Lietotāju galdu skaits un izvietojums atbilst drošības noteikumiem. Ieejot bibliotēkā, izvietoti roku dezinfekcijas līdzekļi, kurus aicinām citīgi lietot. Kad tas izdarīts, varam doties izvēlēties grāmatas vai periodiskos izdevumus. Ja nepieciešams veikt elektroniskus pakalpojumus, gaidīsim Informācijas pakalpojumu punktā. Lielākā sāpe varētu būt bērniem, jo viņi emijotais bērnu stūrītis šobrīd vēl ir slēgts. Bet droši var nākt izvēlēties sev grāmatas, žurnālus un DVD filmiņas, ko skatīties mājās. Gaidām Joti un vēlām būt veselīem!" aicina un vēl I.Supe.

Apmeklētāju skaits samazinājās

Lazdukalna bibliotēkas vadītāja LIGITA KALNĒJA atzīst, ka, strādājot bibliotēku nozarē gandrīz četrdesmit gadus, nācies saskarties ar dažādām izmaiņām un problēmsituācijām, tomēr darboties un pielāgoties šādai ārkārtas situācijai profesionālajā sfērā bija kaut kas negaidīts un neiedomājams. "Lai gan runāt pagātnes formā nedrīkstam vēl joprojām, nākas ievērot daudz un dažādus drošības pasākumus. Lazdukalna bibliotēkā šajā laikā posmā darbs galvenokārt noritēja aiz slēgtām durvīm. Centāmies pielāgoties apstākļiem, lai apmeklētājiem nepieciešamības gadījumā pilnībā nebūtu liegta iespēja izmantot bibliotēkas pakalpojumus. Tā kā mums telpas ir samērā mazas, tad, lai ievērotu 2 metru distanci un apmeklētāju vienmērīgu plūsmu, pirms bibliotēkas apmeklējuma lasītāji tika lūgti sazināties jau iepriekš," stāsta Ligita. Viņa piebilst, ka darbs noritēja un joprojām norit, dezinficējot rokas un virsmas pēc katra apmeklētāja, grāmatas ievietojot karantinā, pirms tās atkal atgriežas bibliotēkas plauktos, lai nonāktu citu lasītāju rokās.

Viņai žēl, ka ārkārtas situācijas laiks izslēdza jebkādas publiskas pasākumus, līdz ar to šis bija pirmais gads, kad lasīšanas veicināšanas programmas "Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija" noslēguma pasākums nenotika. Mazie lasītāji Goda rakstus un pateicības balviņas saņēma attālināti. "Protams, apmeklētāju skaits un citi darba skaitliskie rādītāji šajā laikā ir samazinājušies. Domāju, to izjuta ikviens Latvijas bibliotēka.

Apmeklētāju vidū, kas ciemojās bibliotēkā ārkārtas situācijas laikā, netika novērota lasīšanas paradumu maiņa. Lasāmvielu izvēlējas līdzīgi kā iepriekš – daiļliteratūra, jaunākās avīzes, žurnāli. Arī pieprasītie pakalpojumi bija līdzīgi ierastajiem – kopēt, drukāt, sniegt palīdzību deklarāciju aizpildīšanā, dažādu atskaišu sagatavošanā, nodošanā un citi.

Iespējams, šī situācija veicinās dažādu e-resursu un pakalpojumu biežāku izmantošanu. Atzinīgi novērtēju, ka daudzi e-resursi šajā laikā posmā ikvienam bija brīvi pieejami, jo, lai abonētu daudz un dažādas datu bāzes, lauku bibliotēkām ir ierobežots finansējums," pastāsta L.Kalnēja. Viņa piebilst, ka pati šajā laikā jutusies nedaudz samulsusi, jo nācies atteikties no daudziem iecerētajiem darbiem un pasākumiem. Tagad atliek vien meklēt un rast jaunus risinājumus, kā strādāt esošajos apstākļos un cerēt, ka turpmāk situācija uzlabosies.

"Kas darbu meklē, tas darbu atrod"

Bērzpils pagasta bibliotēkas vadītāja ANNA GRIESTIŅA stāsta, ka viņas vadītā iestāde strādāja bez pārtraukuma, izņemot atvaļinājumu no 27.aprīļa līdz 13.maijam: "Ievērojām visus noteikumus: pie datora maksājumu pārskaitīšana, dažādu dokumentu izdrukā bija jāveic ierobežotā laikā - apmēram 15 minūtēs, preses lasīšana uz vietas bija ierobežota - devu lasīt uz mājām. Nenotika pulcēšanās, nebija pasākumu. Ja gadijās vairāki apmeklētāji reizē, viņi pagaidīja ārpusē, jo stingri ievērojām 2 metru distanci." Viņa piebilst, ka pašlaik strādā ar sejas vairogu, ko izmanto saskarsmē ar apmeklētājiem, un regulāri mazgā rokas. Arī apmeklētāji veic roku

apstrādi ar dezinfekcijas līdzekli, kas ar salvetēm nolikti pie durvīm. Saņemtie iespiecēdarbi tiek nolikti karantinā atsevišķi no pārējā krājuma. Pēc lietotāju apmeklējuma visas virsmas apstrādā ar dezinfekcijas līdzekli.

"Cilvēki šajā laikā nāca salīdzinoši maz, jo daudzi piesargājās un drošības pēc palika mājās. Divi gados jaunāki lasītāji pieteicās uz e-grāmatu bibliotēku www.3td.lv. Ļoti daudz tika elektroniski nosūtīta novadpētnieciska satura informācija - 82 dokumenti, jo veicām uzskaiti. Sadarbojamies ar pagasta kultūras darba organizatori Annu Krīvišu, kura Facebook ielika informāciju un foto par pagastu, arī manas atmiņas un bildes par Golvaru un Bērzpils skolas laikiem. Vietnes apmeklētāji dalījās atmiņās par savu skolas laiku, pievienojot arī dažādas vecās bildes," par novadpētniecības darbu stāsta bibliotēkas vadītāja. Viņa neslēpj, ka tie lietotāji, kuri tomēr uzdrošinājās bibliotēku apmeklēt, lasīja kā parasti - grāmatas un preses izdevumus, ko izsniedza uz mājām. Taču, sākoties pavasara lauku darbiem, apmeklētāju skaits katru gadu samazinās. Šogad, ņemot vērā ierobežojumus, tas novērojams vēl izteiktāk. "Lai arī man šis laiks likās nedaudz nomācošs, bibliotēkā darba nekad netrūkst. Piekritu tiem, kuri saka, - kas darbu meklē, tas darbu atrod," domā A.Griestiņa.

Žēl nenotikušo pasākumu

Viļakas novada bibliotēkas vadītāja RUTTA JEROMĀNE stāsta, ka arī viņi jau kopš 13.marta lietotājus apkalpo ar zināmiem pakalpojumu ierobežojumiem. "Mums ir roku dezinfekcijas līdzekļi, to lietojam arī virsmu apstrādei. Saņemtās grāmatas dažas dienas neizsniedzam. Ievērojam divu metru attālumu. Apmeklētāju uzturēšanās ilgums telpās ir 15 minūtes. Sākumā lasītāvi apmeklētāji klātienē nedrīkstēja uzturēties, periodiskos izdevumus neizsniedzām, taču tagad, ievērojot visus noteikumus, to darām. Mūsu lietotāji zvanija un jautāja, vai bibliotēka ir atvērta. Bija pateicīgi un gandarīti, ka ir iespēja brīvāk saņemt lasāmvielu. Jā, apmeklētāju bija nedaudz mazāk. Mazāk nāca kopēt dokumentus, jo slēgta Krievijas robeža, tādēļ nevarējām kopēt attiecīgās veidlapas. Datorus nedrīkstēja izmantot izklaides nolūkiem. Dīemžēl, neskatoties uz aicinājumu lasīt grāmatas elektroniski, šis pakalpojums atsaucību neguva," secina R.Jeromāne.

Viņai žēl, ka aprīlī nevarēja notikt plānotie pasākumi - Bērnu žūrijas noslēguma pasākums, atceres pasākums Animim Šaicānam, novada bibliotekāru seminārs, kurā lekciju lasītu LU profesore Dagmāra Auseklis. "Martā izveidoju Viļakas novada bibliotēkas Facebook lapu. Esmu pārliecinājusies, ka šo vietni izmanto daudzi. Centos tur publicēt aktuālāko informāciju un interesantus faktus. Pati trīs nedēļas izmantoju atvaļinājumu. Tas nebija pateicīgais laiks, bet nenozēloju, jo es šo laiku neizjūtu kā krīzi. Sākoties pavasara darbu sezonai, apmeklētāju skaits samazinās, varbūt vienīgi saglabājas interese lasīt periodiskos izdevumus," ievērojusi R.Jeromāne.

Kā izglītojoša un krāsaina grāmata

"Mazajai Krišjāņu pagasta bibliotēkai ir ļoti liela loma sava pagasta dzīvē - tā ir kā maza, izlīdzinoša, izglītojoša, relaksējoša un krāsaina grāmata," tā uzskata tās vadītāja SANITA SINELE. Viņa stāsta, ka šajā laikā pārlūko grāmatu plauktus, lai redzētu, kura grāmata jānoraksta, kura - jāsalabo. Veikts arī alfabētisko norāžu *remonts*, kuras jau bija nolietotās un nepievilcīgas. Sanita ievērojusi, ka šajā situācijā lasīt cilvēki sākuši vēl vairāk - gandrīz katru dienu ir jāsgatavo kāds elektronisks vai telefonisks grāmatu un periodikas pasūtījums, kuru nogādā uz mājām. Bibliotēkas logos ir *salēkušī* zaķi ar pavasara ziedu pušķiem. "Plānojam pasākumus, rakstījām tiem scenārijus, lai bibliotēkas darbs pēc ārkārtas situācijas beigām varētu turpināties ar lielāku jaudu. Lai Krišjāņu pagasta iedzīvotājus iesaistītu aktivitātēs, bibliotēka 7.aprīlī - Veselības dienā - rīkoja zibakciju "Kustēsimies kopā!". Iedzīvotāji bija aicināti sociālajos tīklos ievietot fotomirklus, kur viņi vingro, strādā vai aktīvi atpūšas. Akcijā iesaistījās pagasta darbinieki, Krišjāņu pirmsskolas grupiņas bērni un audzinātāji, arī iedzīvotāji. Vislielāko gandarījumu sagādāja mūsu jaunieši Arvis Mežals un Didzis Korklis, kas kā aktivitātes izvēlējas tīrīt Tilžas upes koku sastrēgumu pie tilta. Liels paldies!" saka Sanita. Viņa pastāsta, ka visu aprīli norisinājās arī akcija "Par tīru Krišjāņu pagastu!", mudinot cilvēkus nepaļaut garām atkritumiem, bet gan pacelt un aiznest tos uz konteineru. Ir savākti atkritumi no mežiem, ceļmalām, plavām. Bibliotekāre

Foto - Z.Logina

Čakls apmeklētājs. Balvu Centrālās bibliotēkas lasītāvu regulāri apmeklē balventietis Ēriks Apšenieks. Viņš par iestādes atvēršanu uzzinājis no direktores Rutas Cibules, kuru satīcis uz ielas. Nu Ēriks regulāri ierodas lasītāvi, lai iepazītos ar laikrakstiem "Vaduguns", "Diena", kā arī citos laikrakstos un žurnālos rakstīto. Vēl viņš atklāj, ka kopā ar Ināru Supi 17.maijā Bērzkalnes mežos veicis pusmaratona distanci, tā apliecinot, ka šis viņam nav bijis tikai #paliemcāmās laiks, bet arī treniņu un sevis pilnveides laiks.

precējās par cilvēkiem, kuri nav vienaldzīgi pret dabu, un šoreiz lielu paldies saka Laurai Vugulei, kura izlīdzēja ar transportu, lai savāktos atkritumus no mežiem varētu atvest uz konteineriem.

Bibliotēku nedēļas laikā un 22.aprīlī, atzīmējot Starptautisko Zemes dienu, Krišjāņu pagasta bibliotēka rīkoja radošo darbu konkursu "Zeme ir mūsu kopīgās mājas", lai atgādinātu, cik trausla ir Zeme, un aicinātu saglabāt tās dabisko vidi. "Zeme ir mūsu kopīgās mājas, tāpēc mums par savām lielajām, burvīgajām, skaistajām mājām jārūpējas visiem vienlīdz stipri, apņēmīgi un rūpīgi. Ļoti būtiski bērniem mācīties no vecākiem rūpēties par apkārtojo vidi. Būtiski ir gan uzturēt mūsu zemi tīru, gan saglabāt labas savstarpējās attiecības, kuru pamatā ir cieņa vienam pret otru, sapratne un iekļūšana. Visvairāk mēs aicinātu ikvienu novērtēt Zemes skaistumu un izbaudīt, ko tā sniedz," tā bibliotēkai rakstīja Vuguļu ģimene. Kopumā tika iesūtīti 6 zīmējumi, 13 fotogrāfijas un divi uz datora veidoti darbi.

15.maijā atzīmēja Starptautisko ģimenes dienu. Katru gadu bibliotēkā svin šo dienu, un tā bija arī šogad. "Ģimene sargā cilvēciskās un kultūras vērtības, glabājot paaudžu vēsturisko mantojumu, nodrošinot stabilitāti un ilgtspējīgu nākotni. Šogad cilvēkus aicinājām iesūtīt ģimenes fotogrāfijas un uzrakstīt savas ģimenes devīzi vai moto. Tagad arī klātienē var atnākt uz bibliotēku un uzzināt, pēc kādiem moto dzīvo gan lielākas, gan mazākas Krišjāņu pagasta saimes. Bibliotēkā darbs nav apstājies ne mirkli. Cilvēki mūs apmeklē gan klātienē, ievērojot visus piesardzības pasākumus, gan grāmatas un periodikas izdevumus pasūta elektroniski vai pa telefonu. Tālāk ar pagasta pārvaldes zilo *busiņu* tās nogādā lasītājiem mājās. Sniedzām arī ļoti daudz telefoniskas konsultācijas, visaktuālākais jautājums bija par LAD iesniegumu pildīšanu un termiņiem," par darbu ārkārtas apstākļos stāsta Krišjāņu pagasta bibliotēkas vadītāja S.Sinele.

Avots : Vaduguns

Datums : 02-06-2020

Jūnija vidū durvis vērs bibliotēka "Zinītis"

Jelgavas pilsētas bibliotēkas filiāle bērnu un jauniešu bibliotēka "Zinītis" klātienē apmeklējumiem tiks atvērta 15. jūnijā, "Ziņas" informē bibliotēkas pārstāve Gundega Kalniņa. Kopš 1978. gada bibliotēka atradās pašā pilsētas centrā Lielajā ielā 15, bet nu tā pārcelta uz jaunām telpām Zemgales prospektā 7. "Zinītis" izvietots ēkas vēsturiskajā daļā, kas celta 1888. gadā par grāmatizdevēja Gustava Ādolfa Reiera pilsētai testamentā atstāto mantojumu. Ieeja bibliotēkā no Zemgales prospekta puses. Bibliotēka pieejama arī cilvēkiem ar kustību traucējumiem un jaunajiem vecākiem, jo ēkas pagalma pusē iebūvēts lifts. Vasarā bibliotēka būs atvērta darba dienās no pulksten 9 līdz 17.

FOTO: EVA PRIČIŅA

Avots : Zemgales Ziņas

Datums : 04-06-2020

Vasara ar grāmatu!

Priekšā skaistās vasaras dienas un brīži, kas pavadīti, aizmaldoties citās pasaulēs un realitātēs kopā ar uzticamo, mīļo ceļa biedru – labu grāmatu.

Vai ir mainījušies lasīšanas paradumi sakarā ar īpašu situāciju visā pasaulē? Kāds šajā pašizolācijas laikā ir atradis savu īpašu lasāmvielu, kāds lietderīgi iz-

manto laiku, kad ir ierobežotas iespējas publiskiem pasākumiem, un lasa grāmatas daudz vairāk nekā ierasts... Arī ceļošana pašlaik ir tāda īpaša – attālināta... Bagātini savus vasaras piedzīvojumus ar lasīšanu – nāc uz Valmieras bibliotēkas Bērnu apkalpošanas nodaļu un iesaisties vairākās lasīšanas programmās – **Zvirbulēna Va-**

saras groza apgūšanā, Bērnu, Jauniešu un Vecāku žūrijas jaunās kolekcijas baudišanā un vērtēšanā, kā arī **apgāda Zvaigzne ABC Lasīšanas stafetē**, kura startēs jūnija vidū. Valmieras bibliotēkas Bērnu apkalpošanas nodaļa piedāvā vajadzīgo grāmatu klāstu dažādām gaumēm un visiem vecumiem. Lasīšanas veicināšanas programma «Bērnu, Jauniešu un Vecāku žūrija» šogad svin savu 20. gadskārtu un piedāvā jauno, ekspertu izraudzīto 28 grāmatu kolekciju no astoņām izdevniecībām! Tās ir: «Dāņa Rozes apgāds», «Zvaigzne ABC», «Liels un mazs», «Latvijas Mediji», «Pētergailis», «Dienas Grāmata», «Aminori» un «Lietusdārzis». Nelielajā kolekcijā pārstāvēti 14 oriģinālliteratūras darbi un 14 tulkojumi no dažādām valodām – lietuviešu, igauņu, zviedru, somu, krievu, franču un katalāņu. Ieteiktās grāmatas palīdzēs vecākiem, skolotājiem un bibliotekāriem vieglāk orientēties bagātajā bērnu un jauniešu grāmatu klāstā. Bērnu, jauniešu un vecāku žūrijas lasītāji soli pa solim varēs iesaistīties bibliotekāru rosinātās aktivitātēs, kuras, ļoti ceram, drīz būs iespējamas arī klātienē. Grāmatu nosaukumi un krāšņie vāki tā vien vilina uz lasīšanu: «Rasas vasara», «Dzejnieks un smarža», «Gurķis Elmārs, kas dikti kreņķējās»,

«Poķu grāmata», «Meža meitene Maija», «Marks, maģija un vilkate Vilma», «Ballīte ar nakšpošanu», «Laika bikses», «Ragana manā skapī», «Puika, kurš redzēja tumsā», «Tētis uz pilnu slodzi» un citas. Aktīvākie lasītāji tiks arī pie balvām, katrai lasīšanas programmai tās ir atšķirīgas.

Viscentīgākie lasītāji ir sākumskolas vecumā, taču, lai lasītāre un lasītāprieks nemazinātos, var atrast aizraujošu lasāmvielu pusaudžiem, jauniešiem un arī vecākiem. Lasot grāmatu, var bagātināt savu iztēli – piedzīvot vairākus notikumus kopā ar tās varoņiem, iegūt jaunus draugus, bet vecāki spēs labāk izprast savu bērnu domas un cerības, ja paši iesaistīsies lasīšanas procesā. Lai ievilinātu bērnu lasīt, sākumā labāk izvēlēties bērnam interesantas tēmas, aizraujošus un izklaidējošus stāstus un dzejoļus. Vēl kāds labs veids, kā uzlabot bērna valodu un veicināt domāšanu, ir lasīto pārrunāt. Prieks par vairākām ģimenēm ar dažāda vecuma bērniem, kas nāk uz bibliotēku kopā. Mēs priecājamies par katru lasītāju!

Lolita Dreimane,
Valmieras bibliotēkas
Bērnu apkalpošanas nodaļas
galvenā bibliotekāre

Foto no Valmieras bibliotēkas arhīva

Avots : Liesma

Datums : 02-06-2020